

Koolituskeskuste tulevikuvisionid -Some on kohal

Koolituskeskuste tulevikuvisioonid -Some on kohal

Koostaja: Satu Nurmela

Brahea Koolitus- ja Arenduskeskus
Turu Ülikool - University of Turku

Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahean julkaisuja B:4

Paino: Painosalama Oy, Turku 2011

ISSN:

1798-8187 (nid.)

1798-8195 (PDF)

ISBN:

978-951-29-4661-7 (nid.)

978-951-29-4662-4 (PDF)

Brahea Koolitus- ja Arenduskeskuse väljaanded, Turu Ülikool, B:4

Koostaja: Satu Nurmela

Trükikoda: Painosalama Oy, Turku 2011

ISSN:

1798-8187 (print)

1798-8195 (PDF)

ISBN:

978-951-29-4666-2 (print)

978-951-29-4667-9 (PDF)

Sisukord

Hüpe tundmatusse	5
Visuaalne teave veebilehel teeb rahvaülikooli ilme säravamaks	7
Ning-võrgukeskkond projekti ametliku kodulehena	13
Õpetavad lood	18
Kas vabahariduskoolid on saanud sõbraks Facebookiga?	26
Sotsiaalse meedia kasutusvõimalusi hariduses	34
Viis põhjust, miks sotsiaalmeediat õppetöös kasutada	41
Rootsi keele kursus edasijõudnutele Skype'i teel	44
Rahvusvahelise õpetajavahetustegevuse arendamine suurendab rahvaülikoolide koostööd	52
Kvaliteetne täiskasvanuharidus – koolide toimetuleku võti	56
Rahvaülikoolid vabaharidustöös	62
Vabahariduse imago ja visioon sotsiaalmeedia ajastul	68

Hüpe tundmatusse

Projektimaailm on täis väljakutseid. Arendusprojektides tehakse koos partneritega hüpe tundmatusse ja püütakse saavutada midagi sellist, mida veel olemas ei ole. Siiski tuleb kõike ette näha, s.t mida tehakse, millal ja kellega ning mis see kõik maksma läheb. Central Baltic INTERREG IV A 2008–2013 raames teostatud Lemon ehk *Learning Communities of Modern Liberal Adult Education* on näide projektist, kus bürokraatia võttis loovuselt ja arenduselt energiat ja aega rohkem, kui partnerid seda eeldada oskasid. Eelarve ja tegevuste jälgimine eelarveridade, tööpakettide ja partnerite kaupa iga aasta igas kvartalis, detsimaalidega ja ümardatud arvudena ei ole enam otstarbekohane. Ühisel hüppel oli ootamatu vastutuul.

Projekti Lemon kavandati aastatel 2007–2008. Kui projektiga 2009. aasta jaanuaris alustati, oli alanud majanduslik surutis, millest planeerimisjärgus ei olnud veel mingeid märke. Projekti üheks eesmärgiks oli valmistada rahvaülikoolid ette kärbitud ressursideks, ent see oli mitmele partnerile tegelikkus juba projekti ajal. Langevarjuga liuglemise asemel muutus reis mõnede jaoks vabalangemiseks.

Projekti eesmärgid olid suunatud vabahariduse tulevikku: rahvaülikoolidele Soomes ja Eestis hakati otsima uusi õpilasi, sihtrühmi, tegevusmudeleid ja võrgustikke. Kuigi projekti kava koostati ühiselt koos partneritega, võttis eesmärkide omaksvõtmine aega. Projekti üheks sihiks oli tutvuda sotsiaalmeediaga ja vaadata, milliseid võimalusi avab see rahvaülikoolide tegevuses ja muus tegevuses. Mõnele partnerile oli isegi sotsiaalmeedia termin võõras. Seda arvestades tulime projektiga suurepäraselt toime, nagu käesoleva raamatu artiklitegi põhjal järeldada saab.

Turu Ülikooli avatud ülikoolis on õppetöös info- ja kommunikatsioontehnoloogiat kasutatud juba alates 1990. aastatest. Algul kasutati telefonikoosolekuid ning seejärel virtuaalseid õppekeskkondi ja võrgukoosolekuid. Mõnele partnerile olid need tööriistad tundmatud, ent nüüd suudavad kõik ka võrgu kaudu projektitöös osaleda. Võrgukoosolekud on säästnud aega ja reisikulusid. Oma aja on võtnud ka 13 partneri omavaheline tutvumine ja võrgustikuks ühinemine. Soome poolt osales projektis kaheksa partnerit ja Eestist viis. Rahvaülikoolide tegevuspõhimõtetes oli riikide vahel palju erinevusi, kuigi põhiülesanne on kõigil sama.

Turu Ülikool vastutas vabaharidusele suunatud Lemon-projekti koordineerimise eest. Ühiseks eesmärgiks oli elukestva õppimise edendamine. Rahvaülikoolide ja avatud ülikooli vahel on toiminud tugev ja pikaajaline koostöö. Turu Ülikooli avatud ülikool on alati

palju panustanud ülikooliõpingute paindlikkusele ja ligipääsetavusele mujalgi, kui kõrgkooli omavates paikkondades. Avatud ülikooli ja vabahariduse partnerlust ootab ees uuenemine, kuna õpilaste arv kasvab eelkõige e-õppes. Õpilastega tuleb nüüd kohtuda internetis ja võimalused interaktsiooniks just sinna rajada. Koostööd tegevate õppeasutuste õpetajatel on edaspidigi tähtis roll tulemusliku õppimise võimaldajatena, aga siis toimub osa õppest juba interneti vahendusel. Elujõulistest rahvaülikoolidest saavad kasu ka avatud ülikooli üliõpilased, kuna nii saadakse õpinguteks vajalikke oskusi, nagu keeled, info- ja kommunikatsioonitehnoloogia ning meediaoskused. Rahvaülikoolide arendamine on avatud ülikoolile seega tähtis ülesanne.

Kolmeaastase projekti koordineerimine, kus iga nelja kuu järel tuli koostada aruandeid ja kaks korda muudeti eelarvet, on olnud keeruline. Julgen arvata, et mis tahes projekt tundub pärast seda lihtne. Loodetavasti hakkavad partnerid pärast projektigi oma tegevust arendama projektilaadses koostöös teistega, kuna ka see on projekti Lemon üks eesmärk olnud.

Projekti eestvedajana saan tõdeda, et selle eesmärgid on saavutatud nii, nagu need olid kavas kirja pandud. Osa neist on isegi ületatud, kuna näiteks projekti pilootkoolitustes osales rohkem inimesi kui projekti planeerimisjärgus loota julgesime. Selle raamatu jaoks ei olnud raske kirjutajaid leida. See näitab, et projekti ajal on õpitud ja uuenetud ning ka edaspidi ollakse valmis oma põhiülesande täitmisel rakendatavaid tegevusmudeleid arendama. Siit on hea jätkata, jalad vähemalt mõnda aega kindlalt maas.

Turus kultuuripealinna-aastal 18.3.2011

Satu Nurmela

Arendusjuht

Turu Ülikooli avatud ülikool

Visuaalne teave veebilehel teeb rahvaülikooli ilme säravamaks

Jaana Houessou, Salo rahvaülikool / Tanja Kivi, Porvoo rahvaülikool

Sooime rahvaülikoolide tööaastale on juba kaua rütmi andnud traditsioonilised kevadnäitused. Näitustel pannakse välja aasta jooksul teoks tehtu. Õpilased on sageli vägagi motiveeritud oma tehtud tööga väljapanekule pääsema. Sellest hoolimata on tööde välja valimine, raamimine, üles riputamine, valvamine ja maha võtmine ikkagi raske ettevõtmine. Näituse jaoks sobivate ruumide puudumisel ollakse sunnitud töid välja panema vestibüülidesse, koridoridesse ja ajutistele stendidele, mis eriti kunsti- ja käsitööainete tööde esitlemiseks hästi ei sobi. Õpilastööde suur hulk ja ruumikitsikus põhjustavad sageli osade kaupa vahetuvat näitust. Õpilane on pettunud, kuna tema oma töö on näha ainult lühikest aega. Samuti lastakse sageli täielikult kaduma minna võimalus näituste abil rahvaülikooli reklaamida.

Tüüpilinerahvaülikoolinäitusonkokkuseuritud, halvasti valgustatud ja eri käsitööoskusi, kunstialasid ja restaureerimistöid rõõmsalt läbisegi esitav kooslus. Ühele teosele keskendumine on raskendatud ning vaatajale jääb kergesti alateadlik mulje keskpärasusest ja asjaarmastaja tasemest. Siin pole küsimus ainult õpilastööde näitamises, vaid kogu rahvaülikooli imagos.

Rohkem kui tuhat sõna

Visuaalne kommunikatsioon mõjutab inimest tugevasti. Juba väike kirjaoskamatu laps õpib visuaalseid stiile ära tundma ja üksteisest eristama. Inimesel arenevad varakult esimesed kujutlused selle kohta, kus ta sooviks osalisena olla, kus mitte. Valikuid tehakse pidevalt ning alati pole need teadlikud. Tänapäeva vaba-aja tegevuste pakkumine on nii laialdane, et ettekujutuste tähendus suureneb. Klient, kel puudub varasem kogemus tegevuse pakkujaga, jääb tugevalt oma ettekujutuste võimusesse.

Pole mingi saladus, et omavalitsuste poolt pakutavad teenused arvatakse olevat keskpärase kvaliteediga. Negatiivsed ettekujutused püsivad kaua ja kindlalt. Uute kogemuste kaudu muutuvad ettekujutusedki sageli positiivsemaks. Rahvaülikool peab äraelamiseks, kasvamiseks ja uuenemiseks pidevalt uusi kliente juurde meelitama. Praegu kasutavad rahvaülikoolide teenuseid kõige usinamalt keskealised ja vanemad naised. Noorem klientuur, igasuguses

vanuses mehed ning noored pered tuleks samuti tegemistesse kaasata. Seepärast on endast tänapäevase ja positiivse ettekujutuse loomine rahvaülikoolidele vältimatuks väljakutseks. Oma positiivselt välja paistvale toimimisele lisaks on visuaalne veebiteavitus tähtis vahend arvamuste kujundajana. See pakub välja keele, mis avaneb kiiresti, analüüsivalt, multikultuurselt ja igale eale.

Möödunud kahekümne aasta jooksul on rahvaülikoolide tööpõld muutunud. Samalaadsete tegevuste pakkujatena on välja tulnud omavalitsused, ühendused, eraettevõtjad ning ettevõtete ketid. Samas on ka klientide vajadused ja hoiakud muutunud. Nõutakse üha sobivamalt teostatud ja ajakohasemaid teenuseid. Suurem osa Soome rahvaülikoolidest sai möödunud sajandi lõpul valmis oma kodulehed, mille kaudu infolevi arvutikasutajateni on võimalikult kerge ja kiire. Kodulehed püüti teha informatiivsed ja praktilised, neid tehti paljudel juhtudel rahvaülikooli oma jõududega, lepingulistena või projektitööna. Lõpptulemus oli asjalik, kuid mitte tingimata visuaalselt värske ega ahvatlev.

Pilguheit Soome rahvaülikoolide praegustele kodulehtedele näitab kohe, et üldpilt ei ole siiani eriti ligitõmbavaks muutunud. Praegusel ajal, kuimunitsipaalmajandusonkitsikuses, kuid konkurentsrahvaülikoolide tegevusaladel ägenenud, tuleb rahvaülikoolide teenustele anda ligitõmbav ja ajakohane vorm. Panustamine visuaalsusele ja teabelevi rahvaülikoolide kodulehtede ning sotsiaalmeedia kaudu annab kiire, soodsa ja kasutuskõlbliku töövahendi.

Lemon-projekti üks peaesmärke oli uute osalejarühmadeni jõudmine ja uute koostöövõrgustike loomine. Rahvaülikoolide sotsiaalmeedia kasutamist on projekt kõvasti toetanud. Need eesmärgid toetavad tulemuslikult ka teineteist. Viies näitust ja muud visuaalset materjali võrgulehtedele, võib jõuda selliste rühmadeni, kelle jaoks internet on tuttav ja loomulik tegevuse ja vastastikuse mõjutamise foorum, kuid rahvaülikool seda veel ei ole. Noorte ja noorte perede kaasamine muutub lihtsamaks, kui seda saab teha veebikeskkonnas. Ka vanemaealiste hulgas laieneb interneti kasutamine pidevalt. Aktiivne hobidega tegelev eakas oskab üha sagedamini otsida endale vajalikku teavet koduarvuti abil. Näitused ja informatsioon internetis on ka vaegliikujatele ning kaugemas maanurgas elavatele klientidele lihtsalt kättesaadav. Sotsiaalmeedia toob rahvaülikooli tõkestamatult nii kliendi kui ka koostööpartnerini.

Uued võimalused

Kui unustada praegused kodulehed ja hakata kaaluma rahvaülikoolide pedagoogilisi ja internetiturunduse alaseid vajadusi, oleks tulemus vaevalt praeguste kodulehtede moodi. Õnneks ei pea käesoleval

aastakümnel iga rahvaülikool enam ise valmis tegema palju töötunde ja riistvara nõudvat interaktiivset kodulehte, nüüd pakutakse mitmeid rahvaülikoolile sobivaid sotsiaalmeedia teenuseid, kust saab tehnilise poole tasuta või omahinnaga.

Rahvaülikoolidesotsiaalmeediahaarelubabkinüüd vajaduspõhiseid plaane teha ja pedagoogikat võib kaasata neid vajadusi arvestades. Inimene õpib ja tunnetab kolmel põhilisel viisil: visuaalselt, auditivselt ja motoorselt ehk nähes, kuuldes ja liikudes. Need on pedagoogika alustõed, mille tundmine rahvaülikoolides on ehk turunduse seisukohalt unustatud. Kui inimesele pakkuda võimalikult mitut viisi kogeda rahvaülikoole, muutub ettekujutus mitmekülgsemaks ja samas ka positiivsemaks. Lisaks vajab inimene ka kontakti teistega, üksi olla on kurb.

Sotsiaalmeedia pakub kõigi nende vajaduste jaoks lahenduse. Liigutades internetilehekülgedel hiirt ja vajutades klahve, saab täidetud motoorne osa. Piltide ja videoklippidega saab audiovisuaalset teavet rahvaülikoolide potentsiaalsete klientideni viia. Lisaks annab sotsiaalmeedias pakutav piltide ja videote kommenteerimine ning nende üle diskuteerimine paljudele puuduva suhtlemisvõimaluse.

Kui rahvaülikool kaalutleb kevadnäituse teostamist netivõrgus, on esimeseks etapiks valida koolile õige väljund internetis. Kas kõige tähtsam on soome, rootsi või eesti keel? Missugune seltskond üldse internetilehekülge külastab? Kas teenus on tasuline ja kas tuleb tegemist autorikaitsega? Veel tuleks kontrollida, kas võrgustik järgib rahvaülikooli üldist turundusplaani, et üldsus ei saaks vastuolulist infot.

Porvoo ja Salo näitused

Kõige paremal juhul pakub sotsiaalmeedia tasuta või omahinna eest autoriõigusi kaitsva koha, kus saab esitleda kooli tegevust uutele võimalikele tarbijarühmadele. Porvoos on LEMON-projekti tegevusajal korraldatud kahel korral kevadnäitus lisaks traditsioonilisele vestibüülinäitusele ka IRC-Gallerias¹. IRC tuleb sõnade 'Internet Relay Chat' ehk „Interneti vahendatud vestlus“ algustähtedest. Algul loodi teenus Chat-jututoa galeriina, kuhu võis oma foto üles panna. Nii oli vestlejatel võimalik näha, kuidas vestluskaaslane välja näeb. Teenuse pildipõhisus hakkas siiski elama oma iseseisvat elu. Nüüdseks jagab suurem osa kasutajatest oma pilte ega osale tegelikult vestluses.

Salo rahvaülikool koostas oma esimese netinäituse 2010. aasta kevadel Lemon-projekti osana. See teostati kooli kodulehel². Nii leiab samalt aadressilt infot algavatest kursuste kohta ning näiteid varasematest tulemustest. Hiljem loodi leheküljele oma allosakond kursustel filmitud videomaterjali jaoks. Lemon-projekti ajal loodi ka

teistes Soome ja Eesti vabahariduse õppeasutustes netinäitusi³ ja Facebook-profiile⁴. Sotsiaalmeedia suurem kasutamine õppeasutustes oligi üks *Lemon*-projekti eesmärkidest.

Kohe esimest näitust kokku pannes selgus, kuidas on võimalik eksponeerida tavapäraest vestibüülinäitustest erinevat materjali sotsiaalmeedias. Videoklipid liikumiskursustest, näiteks tantsukursustest, samuti Tiffany-kursuse teoste eri valmimisetappidest andsid kevadnäitusele täiesti uue mõõtme. Keelekursustelt esitati keelestuudio kasutamist ning õpilaste poolt õpitavas keeles kirjutatud kirjatükke ja muid ülesandeid. Võrgukülgedele võiks lisada ka videoid etlemis- ja teatrikursustelt. Keskkonna- ja looduskursuste matku võiks samuti vaatamiseks dokumenteerida. Rahvaülikoolide tegevuse lai kirevus tuleb märgatavalt paremini esile; kevadnäitus ei hõlma enam ainult käsitöö- ja kunstiteemasid ning vestibüülinäituste ruumikitsikus ei sea piire näituste ajalisele kestvusele ega väljapandud materjali hulga.

Kevadnäitusi ei olnud tarvis maha võtta, näitused jäid internetti rahvaülikooli kursuste püsiva reklaamina. Esimesel aastal oli üllatuseks, kui kevade järel teine vaatajate kõrge saabus sügisel kursustele registreerimise ajal. Inforevolutsioon on muutnud inimesi sama palju kui omaaegne tööstusrevolutsioon. Inimesed on nüüd harjunud internetist infot otsima. On loomulik, et kaalutledes kursustest osavõtmist, käisid inimesed veebis vaatamas, kas kuskil leidub kursuste kohta infot.

Samal ajal kui nii mõnigi omavalitsus vähendab trükiväljaannetele mõeldud sihtrahasid, pakub sotsiaalmeedia uue, varsti ehk juba peamise kanali kursuste esitlemiseks. Õpetajad ja mõnel juhul ka õpilased võiksid filmida kooli digikaameraga ise esitlusvideo või kevadnäituse koostajaks palgatud isik võiks käia eri kursustel filmimas. Pedagoogiliselt seisukohalt oleks ideaalne, kui õpetaja osaleks paariminutilise video loomisel. Video võib koosneda ka digipiltidest või sellest võiks teha digijutustuse. Kunstide põhiõpetuses võiks õpetada ka videote toimetamist. Traditsiooniliste näituse- ja kunstiesemete autorid võivad ka videoga jutustada lühidalt oma töö idee- ja loomisprotsessist, õpetuse käigust ja rahulolemisest kursusega. Selliseid *peer-to-peer* (omavahel võrdseid) arvamusi peetakse sageli usaldusväärseks ja heaks informatsiooniks.

Ülesandeid võrgus

Töö veebis pöörab pahupidi niihästi kooli juhtkonna kui õpetajate ning ka kursuste sekretäri harjunud töökorralduse. Kui koolide turundus läheb üha suuremal määral internetti, tuleb materjali kogumise, vormistamise ja igapäevase jäädvustamise jaoks varuda eraldi tööaega. Et sotsiaalmeedia kasutamine oleks paindlik ja looks koolist

soovitud ettekujutuse, peab selle kallal pidevalt töötama. Vananenud informatsioon jätab lehekülgede või profiili omanikust halva mulje. Internetis on kooli visuaalne üldpilt hõlpsasti võrreldav tuhandete teiste vastava teenuse pakkujatega. Kooli omapära avaneb nõnda kiiresti ja hõlpsalt.

Salo rahvaülikool avas *Lemon*-projekti ajal ka *Taitesilta* kodulehe⁵, mis esitleb tegevusi kunsti põhiõpetuse eri aladelt. *Taitesilta* on kooli kodulehest täiesti eraldi lehekülg, mis on mitmeti kunsti põhiõpetuse kursustele teenistuses. Salos võib saada kunstide põhiõpetust muusika, kujutava kunsti, käsitöö, tantsu ja teatri alalt. Oma meedia toetab kunstidevahelist tegevust, mis on Salos kunstide algõpetuses üks tähtsamaid tulevikuväljakutseid. Leheküljele pannakse lisaks põhiinfole pilte, videoid ja lühilugusid õppeasutuse tegevusest.

Taitesilta kodulehte värskendatakse mõned korrad aastas. Kõik kunstide põhiõpetuse õpetajad filmivad või lasevad õpilastel filmida tegevust oma tundides. Põhikohaga töötavad õpetajad valivad materjalide seast need pildid ja videod, mis lehele üles pannakse. Programmeerimise õpetajad töötlevad pilte ja panevad need kodulehele. Sellise tegutsemismudeli korral ei kujune lehekülgede värskendamine ühele isikule liiga raskeks. Kõik asjaga seotud isikud on haaratud ühtsesse meediale sisu tootmise protsessi, kuid tegelik tehniline töö on vaid paari isiku vastutada. *Taitesilta* pearõhk pannakse piltidele ja nende rohkus muutubki arvatavasti lähiaastatel võimalikuks probleemiks. Tuleb lahendada küsimus, kui suures mahus materjali arhiveerida ja kui palju lehekülgedel säilitada.

Lisaks lehekülgede sisule vananeb kiiresti ka nende väljanägemine. Tänapäeva kiiresti vahelduva pildiuputuses oleme harjunud ka sellega, et kogu graafiline materjal on visuaalselt ajakohane. Kuigi koolide võrguküljed ei peagi olema just ajaviitemeedia, tuleb selle välise külje eest pidevalt hoolitseda. Välimust peab pidevalt värskendama ja see tuleks andaspetsialisthooleks. Kaasaegne õppeasutus peab olema valmis võrgukülgede sisu, ülesehituse ja visuaalse külje värskendamiseks ning teabelevi sotsiaalmeedia mõõtmeteni laiendamiseks nii tööjaotuse kui ka eelarve osas.

Kui kasutatakse mingit valmis sotsiaalmeedia teenust nagu Porvoo IRC-galerii või Haapsalu Rahvaülikooli *Facebook*-profiili, on värskendamine teenuse pakkuja teha. Ka siis jääb kooli ülesandeks lehekülge regulaarselt kontrollida, et selle uuenenud välimus ei oleks vastuolus ettekujutusega, mida kool soovib vahendada.

Küsimus ongi rohkem töö ümberkorraldamises kui lisatöös. Siiski on tähtis määrata vastutavad isikud ja hoolikalt tegevusi kavandada. Tuleb arvestada tunniõpetajate sagedase vahetumise ja uute õpetajate töösse sisseelamiseks kuluva ajaga. Nii pääseb väiksem töökuluga ja garanteeritakse hea tulemus.

Kuidas alustada

Et visuaalne veebiteave muudaks rahvaülikooli näo tõepoolest säravaks, peab selle arendamisse panustama mingil määral jõuvarusid. Siiski võib suure mõju saavutada ka üsna vähese tööga. Tihti on otsuse tegemine ja esialgne plaan kasutada sotsiaalmeediat suureks sammuks edasi. Alguse saab hõlpsalt kätte tutvudes internetis juba olemasolevate rahvaülikoolide teenustega ja aru pidades, millised ideed sobiksid oma kooli eesmärkidega.

¹ <http://irc-galleria.net/user/Kansalaisopisto/blogs>

² www.salonkansalaisopisto.fi

³ www.rahvaalikool.ee/galerii, <http://picasaweb.google.fi/turuntuyovaenopisto/RefreshingLEMON#>

⁴ Haapsalu Rahvaülikool

⁵ e.k. kunstisild, www.taidesilta.fi

Ning-võrgukeskkond projekti ametliku kodulehena

Annika Nummelin, Turu Soomekeelne Rahvaülikool

Projekt Lemon on teatavasti üks esimestest, kui mitte kõige esimene projekt, mis kasutab sotsiaalse meedia veebilehte ametliku kodulehena. Käesolevas artiklis tutvume paremini kõnealuse veebilehga Ning ja hindame selle toimimist projekti Lemon seisukohast.

Mis on Ning?

Ning (www.ning.com) on 2005. aasta augustis avatud võrgukeskkond, kus kasutajad saavad luua sotsiaalseid võrgulehekülgi ja ühendusi. Ningi asutasid Marc Andreeseen ja Ningi praegune tegevdirektor Gina Bianchini.

Turunduses toetub Ning internetilehe kiiruse ja lihtsuse reklaamimisele. Väidetakse seda, et oma võrgustiku kujundamine ja loomine on võimalik vähem kui minuti jooksul. Rõhutatakse ka, et Internetileht võimaldab kogu skaalat ja seda saab kohandada iga kasutaja vajaduste järgi. Ilmselt on veebilehe turundus hästi õnnestunud, sest kolm aastat pärast loomist kasutas võrguteenust pool miljonit eri ühendust.

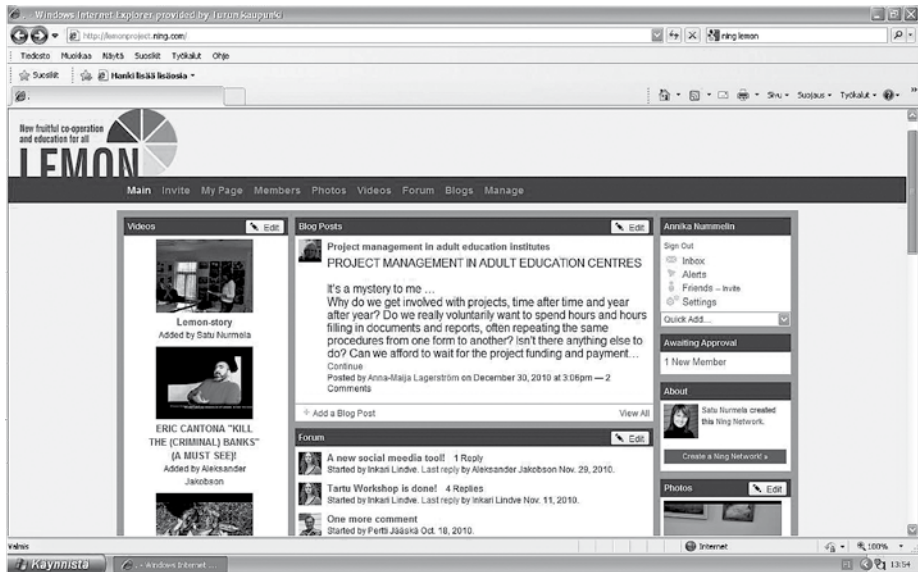
Ning tegutses kaua aega täiesti tasuta, kuni 2010. aasta suvel muutis veebileht oma võrguteenused tasuliseks. Pakutakse kolme eri hinnaga litsentsi. Kuuhind on litsentsi tasemest sõltuvalt 2,95 – 49,95 dollarit. Litsentsid erinevad muu hulgas kasutusomaduste, lubatud liikmete hulga ja säilitusruumi suuruse poolest.

Ning projektis Lemon

Projekt Lemon on kasutanud Ning-veebilehte (<http://lemonproject.ning.com/>) ametliku kodulehena alates 2009. aasta sügisest. Internetilehe eesmärk on anda teavet kõnealuse projekti kohta ning võimaldada kogemuste ja ideede jagamist sotsiaalse meedia ja projekti muu temaatikaga seotud päevakohastes küsimustes.

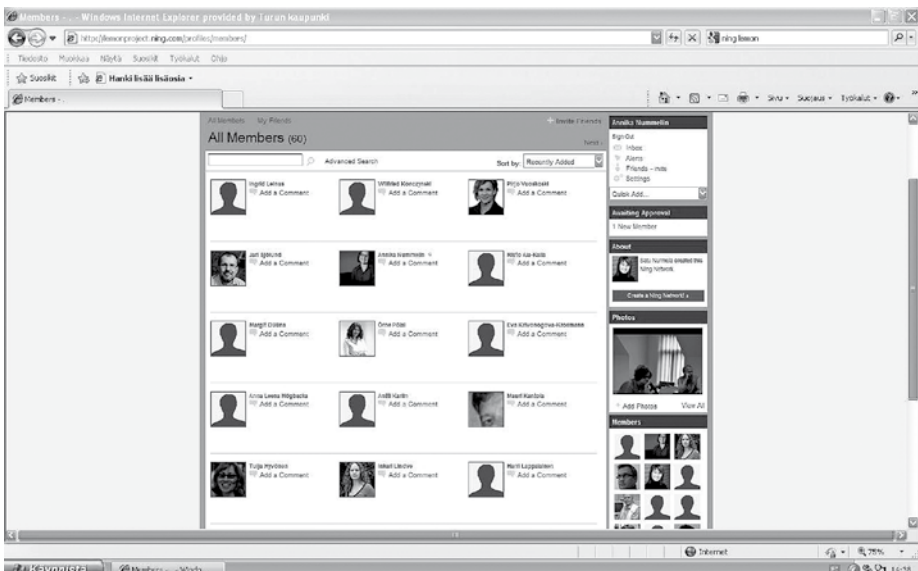
Kui Ning muutus tasuliseks, hankis projekt Lemon Mini-võrgustiku litsentsi ehk kõige piiratuma kolmest litsentsivõimalusest. Leiti, et Mini-võrgustik on piisav Lemoni vajadusteks nii liikmete hulga (maks.

160) kui ka kasutusvõimaluste poolest. Veebilehel on võimalik jagada fotosid ja videoid ning kirjutada ajaveebitekste ja vestelda foorumites.

Liikmed

2010.aastalõpuks oli Lemon-võrgustikus 60 registreeritud liiget. Suurima osa liikmetest moodustavad projekti Lemon partnerrahvaülikoolide töötajad, ent kaasa on haaratud ka teiste rahvaülikoolide esindajaid. Lisaks on rühmas teisi kõnealuse projektis mingil moel osalenud koostööpartnereid ning samuti projektiväliseid liikmeid. Projektilase teabe levitamise ja eesmärkide saavutamise seisukohast on niisuguste liikmete rühma kuulumine eriti tähtis ja meeldiv.

Lemoni Ning-veebilehtoli algulavatud, nii et liikmeks võis igaküsimise liituda. Siiski varsti registreerus veebilehele liikmeid, kes levitasid rämpsposti ja veebileht otsustati sulgeda. Nüüd saab liikmeks registreeruda ainult veebilehe üllalpidaja heakskiidul. Ka sisu avaldamiseks vajatakse üllalpidaja nõusolekut.

Liikmete profiilid erinevad üksteisest palju. Osa liikmeid avaldab profiilis vaid oma kohustuslikud andmed (sugu, elukoht ja riik) ja esineb ilma fotota. Niisugused kasutajad moodustavad umbes poole liikmetest. Teine pool rühmast on üles laadinud profiilipildi, aga selleski rühmas on hinnanguliselt ainult pooled aktiivselt internetilehe vestlustes ja muus sotsiaalses tegevuses osalenud.

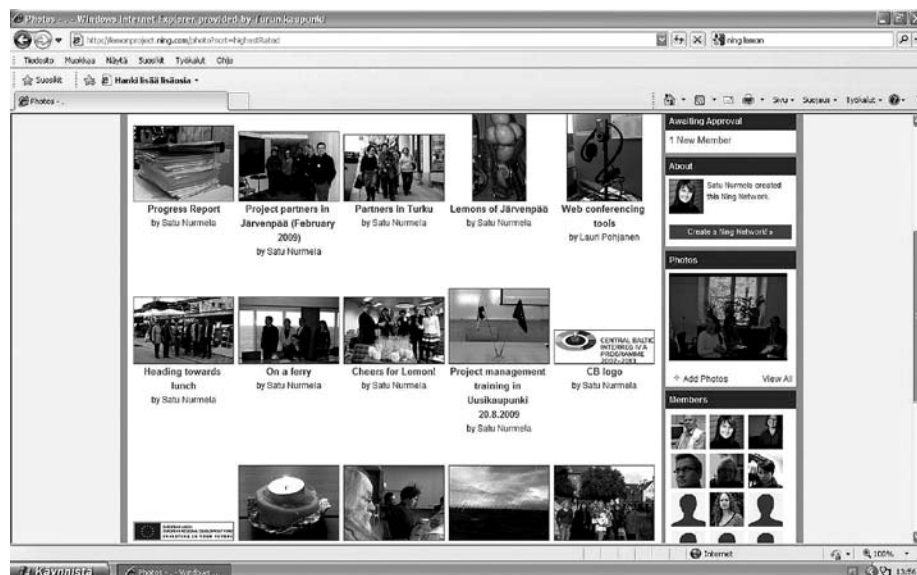
Sisu

Projekti Lemon Ning-internetilehe sisu koosneb 129 fotost, 14 videost, 32 ajaveebisissekandest ning 15 foorumikommentaari (2010. aasta lõpu andmed). Kõige aktiivsem oli sisu tootmine 2010. aasta algul.

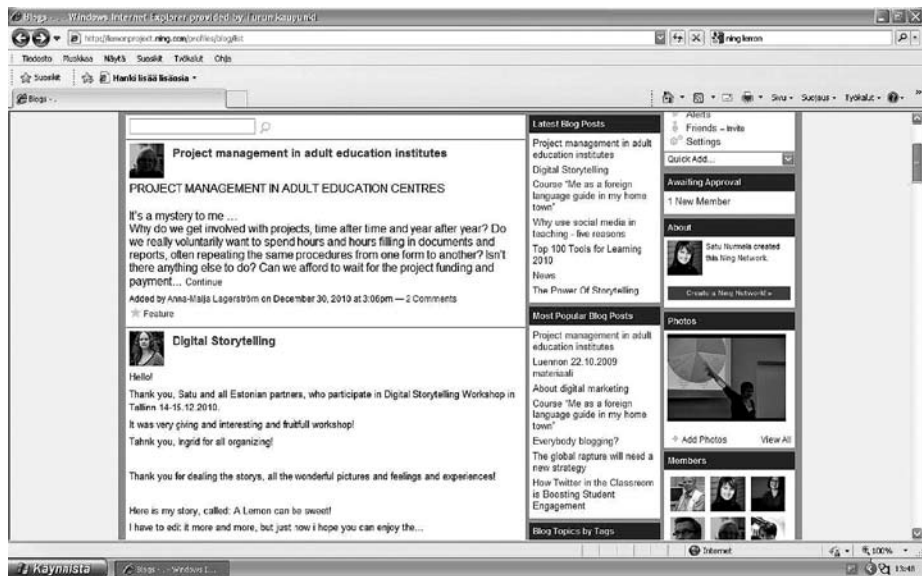
Internetilehe pildid kajastavad peamiselt projektikohtumisi, *work package* koosolekuid ja projekti teisi üritusi. Fotode ametlikust iseloomust hoolimata sisaldavad need paiguti huumorit. Fotosid on vaadatud tänuväärselt palju, ent kommenteeritud harva.

Videoid on veebilehele üles pandud märgatavalt vähem kui fotosid. Vaatamis- ja kommenteerimisaktiivsus aga ei ole erinev. Teemade poolest kuuluvad videod peaaegu eranditult sotsiaalse meedia tutvustusvideote sekka ehk need on projekti elluviimise seisukohast kasulikud videod.

Ajaveebi sissekannete teemad on väga erinevad. Need käsitlevad muu hulgas projekti ja sotsiaalse meedia seisukohast päevakohaseid

küsimusi, annavad näpunäiteid sotsiaalse meedia paremaks kasutamiseks ja tutvustavad algavaid või läbiviidud kursusi või koostöökohtumisi. Blogisissekanded on innustanud liikmeid usinale kommenteerimisele. Parimal juhul on sissekande alusel tekkinud pikk kommentaarikett.

Foorumsissekanded meenutavad teemade poolest mõnevõrra blogisissekandeid, aga need on lühemad ja kirjutatud vabamas vormis. Foorum toimib ka isemoodi turundus- ja infokanalina, kus räägitakse näiteks uutest kursustest ja rahvaulikoolide majanduslikust olukorrast.

Nagu eespool mainisin, osaleb internetilehe sisu tootmises vaid umbes iga neljas liige. Mõni erand välja arvatud, on need liikmed tootnud peaaegu kogu internetilehe sisu. Nad kirjutavad ja kommenteerivad usinasti ajaveebe, toovad päevakajalisi teemasid foorumisse, informeerides nii teisi rühmaliikmeid, laevad üles fotosid projekti üritustest ja panevad kokku videoid huvipakkuvatel teemadel.

Kokkuvõte

Projekti Lemon veebileht Ning on hea näide sellest, kuidas projekti ametliku kodulehena saab kasutada sotsiaalse meedia tööriista. Veebileht on väljanägemiselt lihtne ja selge ning seda on kerge kasutada. Seda saab ühtlaselt ajakohastada ja ülalhoidjad tagavad selle, et asjatuid sõnumeid ei avaldata. Veebilehel saab vahetada mõtteid ajakohastel, liikmeid huvitavatel teemadel. Info jagamine kolleegidega on kerge ja turvaline.

Kuigi liikmete aktiivsus ajaveebis kirjutajana või kommenteerijana ei ole ehk alati sel tasemel, kui alguses kavandati, on veebileht siiski liikmed Ning-keskkonna ja seega samal ajal ka ühe sotsiaalse meedia tööriistaga tuttavaks teinud. Paljud liikmed, mina kaasa arvatud, on saanud julgust, et kirjutada võib-olla esimesed ajaveebi sissekanded ja kommentaarid. Ja kuigi oma kirjutisi ei veel julgetud veebilehel avaldada, on lävi blogisissekannete jagamiseks ja foorumivestlustes osalemiseks tulevikus tõenäoliselt madalam.

Õpetavad lood

Satu Nurmela, Turu ülikool / Avoin yliopisto-opetus

„Digitaalset jutuvestmist tuleb näha eneseväljendamise ühe vahendina, see on üks „uus viis“ end väljendada.“

„It's impressive how big difference the voice is making. Simply pictures don't have so much influence but with voice and story it's complete.“

„Creative activity. Different stories can have different objectives and style, so it should be interesting for many people.“

Osalejate kommentaarid projekti Lemon digitaalse jutuvestmise töötubade kohta, mis toimusid 2010. aasta sügisel.

Lugu tuleb nüüd tagasi digitaalsena

Üksikisikud ja kogukonnad kujundavad lugude kaudu oma kogemusi ja identiteeti. 21. sajandi jutuvestmisele on tüüpiline üksikute inimeste lugude kaudu tükki-tüki haaval kujunev kollektiivne jutustus ajapildist. Sotsiaalmeedias muutuvad minu lood meie lugudeks, kui neid võrgus jutustatakse ja üle elatakse. Facebooki tähtsaim kollektiivsust loov võrguarhitektooniline element on võimalus ühiseks, uudistevoos toimuvaks jutuvestmiseks. (Matilainen 2011)

Samal ajal on sotsiaalmeedia kõrval välja arenenud digitaalne jutuvestmise formaat, kus tuuakse esile indiviidi lugu, mis jutustatakse multimeedia vahendite abil isiklikust vaatepunktist. Digitaalsed lood kujutavad endast kasutajate endi loodud sisu ja mikrodokumente inimeste elust. Need on konkreetseks näiteks sellest, kuidas avalik ja isiklik pool kohtuvad massikommunikatsioonis, kaubandusliku ja mittekaubandusliku piir hägustub ning kuidas rahvuslik ja globaalne pool segunevad. Lugude abil õpitakse mitmesuguseid asju ehk koolituses leidub rohkesti rakendusobjekte.

Sisu digielu ja kohesuse ajajärgul

Just meedia ja meediatehnoloogia areng viivad edasi nn kohesuse kultuuri, millega John Tomlinson (2007) viitab nii ajale kui ka lähedusele. Kohesuse kultuuriks on näiteks Internetis saadaval olevad andmehulgad, töö ja vaba aja vahelise piiri hägustumine, teenuste

ööpäevaringne kättesaadavus ning mitmesugused mobiilsidevahendid ja nende tõttu muutuv sotsiaalne kultuur. Kõik selle teeb võimalikuks Internet.

Digielu ja kohesuse ajajärgul saame ette kanda ja jutustada lugusid enda ja kogukonna seisukohast siin ja praegu. Lugude nappi vormingut esindavad lühikesed värskendused Facebooki ja Twitteri sarnastes teenustes ning iseseisvad tervikud on käsikirja kirjutamist ja toimetamist eeldavad digijutustused. Nüüd eeldatakse lugemis- ja kirjutamisoskuse kõrval ka meediaoskusi ning teenuseid, mille kaudu inimesed teistega oma elu jagavad. 21. sajandi üks tähtis oskus on osata luua teistele oma teadmistest ja kogemustest väärtuslikku, kaasahaaravat ja uusi võimalusi avavat teavet. Nii pääs infoallikatele kui ka oma sisu tootmine on oskus, mille õpetamisel on ka rahvaülikoolidel oma tööpõld.

Võimalusi ja julgustust oma hääle kuuldavaks tegemiseks vajavad eriti ühiskonna tõrjutud rühmad. Küsimus on digitaalse lahkme (digital divide) vähendamisest suuremas ülesandes ehk ühiskondliku ebavõrdsuse, vaesuse ja tõrjutuse nähtavaks tegemises. Et indiviidi hääle muutuks demokraatlikus kodanikuühiskonnas kuuldavaks, vajatakse juhendamist, õpikodasid ja võrgufoorumeid, ning digitaalne jutuvestmine on selleks sobiv meetod.

Uutmoodi majakatuled on ainult osaliselt võrgus

Sotsiaalmeedia on muutnud traditsioonilisi arusaamu kollektiivsuseks vajaliku ühise ruumi loomusest. See võib lisada vabahariduskeskustele väljakutse kaasa haarata need kodanikud, kes on oma sotsiaälvõrgustiku juba leidnud ja omavad küllaldaselt oskusi seal tegutsemiseks. Tasub minna sinna, kus inimesed ja sisu on juba olemas. Facebookis käiakse mitu korda päevas, samal ajal kui rahvaülikoolides pakkumisi uurimas, tagasisidet andmas, ettepanekuid tegemas jne käiakse füüsiliselt varasemast vähem. Sotsiaalmeedia on ruum, kus õppeasutusel on võimalus mõjutada oma praegusi, tulevase ja potentsiaalseid õpilasi. Ent Facebooki sarnased foorumid on vaevalt piisavad kaasaja majakatuledeks, lisaks vajatakse ka näost näkku kohtumisi. Lugude sisu luuakse rühmas ja kogukonnas, muu hulgas ka kollektiivselt meenutades. Mitmesugused kultuuriorganisatsioonid nagu muuseumid ja raamatukogud esindavad tipptegutsejaid kogukonna mälu seotud jutuvestmise töötubade organiseerijatena. (William 2009, 62.) Kui eri rühmade ja kogukondade hääle tahetakse kuuldavaks teha, on rahvaülikoolid potentsiaalsed jutuvestmise koordinaatorid.

Parimal viisil on jutuvestmise töötuba ajarännak oma identiteediga

"Most of all I like the fact that it gives us yet another chance to relate our personal stories, emotions, things that we believe to be important and want to share with others."

Digitaalnelugu on lühike 1-3 minuti pikkune multimeedia abil jutustatud isiklik jutustus. Sel on potentsiaali demokraatia edendamiseks, kuna igaühe häälel on sel moel kuuldav. Lugude isiklikkus tekib, kui jutus ühinevad indiviidi vaatepunkt ja oma häälega jutustamine. Pildimaterjal võib sisaldada oma fotosid, ent võimalik on teha jutustus ka teiste tehtud piltide, abstraktsete või just loo jaoks tehtud uute fotode abil. Loo saab teha ka joonistuste, maalide, kirjade või muu visuaalse materjali abil. Lisaks tegelikule jutu loomisele kuuluvad protsessi ka lugude ühine vaatamine ja arutelu. Jutuvestmise kõige sügavam tase on saavutatud, kui õpikojas osalejad tõdevad, et on pärast oma jutu loomist ja õpikojas osalemist mingil viisil teistsugused kui enne seda.

Õpetamise eesmärgil saab lugusid teha ka muust kui isiklikust seisukohast ja ilma emotsionaalse värvinguta. Ent siis võib kaotada midagi digilugude võimsusest ja tähendusest. Patric Lowenthal on öelnud, et mida kaugemale lähevad digilood jutuvestmise töötoa algsest vormingust, seda nõrgemaks muutuvad ka lood. Bernard Robin (2006) on aga seda meelt, et digilugusid võib olla eri tüüpi. Sõltub siis täiesti kontekstist, missuguseid lugusid soovitakse teha ja kas isiklik vaatepunkt on ainuke taotletav alternatiiv.

Töötoa eestvedajalt nõutakse mitme ala oskusi

Daniel Meadows'i (2003) järgi ei ole digitaalsete lugude loomine kerge. Juhendajalt eeldatakse mitmesuguseid oskusi nagu pedagoogilisi teadmisi nii rühma kui üksikisiku juhendamisel, meediaoskusi, tehnilisi oskusi ja muidugi jutuvestmise kui meetodi head tundmist. Juhendaja ülesanne on töötoas turvaline ja usalduslik õhkkond luua. Käsikirja kirjutamist ja visuaalset kommunikatsiooni toetatakse erinevate harjutustega. Käsikirja kirjutamise ajal rändavad jutuvestmise töötoas osalejad oma mälestustes ja tunnetes ning töötlevad samal ajal oma identiteeti. Juhendaja ja rühm toetavad tööd jutuvestmise eri etappides tagasiside ja julgustamise abil. Jutustuse tegija avab ja sulgeb mõnesid uksi, ent valmis lugu on alati üllatus nii autorile kui ka rühmale. Ka heade tehniliste oskustega osalejad saavad juhendamisest kasu. Pelk piltide järjestamine ja muusika lisamine ei juhi digitaalset jutustust nii, nagu meetodi väljatöötajad Joe Lambert ja Dana Atchley seda käsitavad. (Lambert 2005.)

Eesmärgiks on jutustada loovalt töödeldud lugu nii, et see puudutaks ja kõnetaks nii tegijat kui ka vaatajat. Loo sõnumi ja autori seisukohast on muidugi tähtis, et tervik oleks esteetiliselt läbimõeldud ja viimistletud. Lugu peab alati olema esmajärguline ja alles selle põhjal kasutatakse tehnikat. Mitmesugused loeteludesarnased reise jms esitlused ei vasta digitaalse jutuvestmise kriteeriumidele, kuigi neis kasutatakse multimeedia võimalusi mitmekülselt. Pelgas esitluses ei taotleta niisugust sügavust nagu isiklikust seisukohast jutustatud loos. Õpikoja lõpus korraldatav lugude esitlemine on lisaks lugude vaatamisele ka nende üle mõtisklemine ja juttudest õpitakse mitmesuguseid asju. Nähtavale ilmuvad järgmised tekstid:

Pilt 1. Digitaalse jutuvestmise etapid Joe Lamberti seitsme sammu järgi. Lambert ja Center for Digital Storytelling on arendanud meetodit Story Circle 16 aastat ja koolitanud töötubade eestvedajaid eri riikides. (Lambert 2009 ja <http://www.storycenter.org>)

Projekti Lemon töötubades õpitut

Tutvustasin digitaalset jutuvestmist projekti Lemon partneritele 2010. aasta sügisel ja see tekitas huvi nii Soome kui ka Eesti õppeasutustes. Mõlema riigi partneritele korraldati aasta lõpus digitaalse jutuvestmise töötoad. Soome töötoas sündis seitse lugu ja Eestis kaheksa. Lood käsitlesid isiklikke teemasid nagu lapselapse, ristilapse või oma lapse elu, kodu ja kolimisi või laste harrastusi, elu kõrghetki ja mitmesuguseid elus kogetud muutusi. Üldisemal tasemel käsitleti eraldi kunstiprojekti, rahvaülikooli kursusi ja tutvustati kooli tegevust. Eesti õpikojas sündis ka õpikoja tööd vaagiv jutustus *Way to go*, mida saab muu hulgas vaadata projekti Lemon veebilehel <http://lemonproject.ning.com>.

Pärast jutuvestmise töötubasid küsiti osalejatelt tagasisidet ja ideesid digitaalse jutuvestmise kasutamisest vabaharidustöös. Küsitlusele

vastas 17-st osalejast 10 ning kõigi vastanute meelest oli kogemus rikastav. Samal ajal tuli tagasisidest ilmsiks, et digitaalne jutuvestmine on küllalt raske proovikivi.

Nimi ei riku meest, või rikub?

Digitaalne jutuvestmine ei ole meetodi kõige parem võimalik nimi, kuna sõna *digitaalne* meetodi nime algul sunnib mõtlema, et see on tehnikaga seotud tegevus ja kõik sõltub tehnilistest seadmetest ja rakendustest. Esmajärguline tähtsus on siiski jutustusel ja inimesel ehk erinevatel lugudel elust ja muutustest, õppimiskogemustel, arenemisprotsessidel ja mälestustel. Tehnika tuleb kaasa selleks, et lugu saaks digitaalsena kuulata rohkem kui üks kord ja et seda saaksid teha teisedki peale õpikojas osalenute.

Teadmatust seoses digitaalsete lugudega tasub vähendada, rääkides digitaalse loo vormis juba õpikodadestki. Digilood on parimad näited meetodi lõpptoodete kohta ja pärast esimest töötuba on näidislugusid ja kogemusi juba rohkem. Ei tasu arusaamatu nimega eemale peletada neid inimesi, kelle info- ja kommunikatsioonitehnoloogiaalased oskused on nõrgemad. Kursus, mille nimest aru ei saada, on liiga kauge ja tõenäoliselt ei tormata sel juhul töötubadesse massiliselt.

Digilugude tegemine on loov töötamine

Jutuvestmine on võime näha kõige olulisemat, see on intuitsiooni ja eelarvamustevaba mõtteviisi ärakasutamine.

Kui jutustaja tunneb, et lugu on talle omane, lööb tihti lõkkele loovtööle omane kirk. Käsikiri on just niisugune, nagu jutustaja ise soovib seda olevat, kuigi sellele antakse tagasisidet ja nõuandeid. Selles etapis on loomulik töötada üksi ja pärast võrgukoosolekuna teostatud sissejuhatust sobib üks nädal iseseisvat tööd Lemoni töötubades osalejatele hästi. Veel parema lõpptulemuse oleks võinud saavutada, kui sissejuhatuse oleks saanud teha ühe päeva pikkuse silmast silma kohtumisena. Käsikirja kirjutamise ajal toimub kommunikatsioon jutuvestja oma meeltes ja töö õnnestumiseks on vaja tugevat eneseusku. Õpikoja algul kavandatakse käsikirju koos ja saadakse julgustust iseseisvaks tööetapiks. Juhendaja tagasiside on julgustuseks käsikirja viimistlemisel. Õpikoja eestvedajal peab olema meetodeid arvamuste ja meelte avardamiseks, et isiklik lugu ei muutuks ainult tehniliselt viimistletud esitluseks, vaid et jutustajal oleks julgust teemat oma erilisel viisil käsitleda.

Tuge vajatakse ennekõike käsikirja kirjutamisel ja terviku ohjamisel

Õpikodades kasutati programmi PhotoStory3, mis on tasuta ja lihtne programm algajale, kuigi selle võimalused on veidi piiratumad kui näiteks Microsofti MovieMakeri'l. Lemoni kursusel osalenute puhul ei olnud tehnika see, kus rohkem juhendamist vajati. Selle asemel oleks osalejatel olnud vaja enam tuge terviku kujundamisel ehk käsikirja kirjutamisel. Ka oma jutustajahääle kasutamine ja selle lisamine loo osaks oli raske.

Loo koostamiseks oli varutud 1–1½ päeva ja osalejate tagasiside järgi oli see liiga lühike aeg. Töötoad peaksid olema vähemalt kahepäevalised või meelsamini kolmepäevalised, sõltudes osalejate tasemest. Nii jääks aega lugude käsikirja kirjutamise harjutamiseks, visuaalse ilme, rütmi ja stiili kavandamiseks ning terviku lihvimiseks. Jutuloomise eri etappides peaks jääma aega jutustaja oma identiteedi vaatlemiseks ja eneseväljendamisviisi leidmiseks. Osa õpikodades tehtud lugudest jäi pooleli või viimistlemata, millest on kahju, sest nii jäi õpikoja üks rikastav etapp ehk loo esitamine ära ja seda ei saanud ka rühmas käsitleda.

Kogemuste ja identiteedi peegeldamine on jutuvestmise tuum

„Õpikoda ise oli üsna tore, kuna võis asjale keskenduda ja veeta ühe päeva sellega tegeldes. Jutustust oli ka meeldiv teha. Ja alati tuleb meeles pidada, et samal ajal, kui sellist jutustust tehakse ja töödeldakse, elatakse toimunu (ja selle tagapõhjal olevad asjad) uuesti läbi.“

Kõikidele inimestele ei tundu kõige sügavamate tunnete käsitlemine meeldiv, ent näiteks fotode abil on lugudega seotud tundeid kergem teadvustada ja väljendada. Lugudega seotud tunnete teadvustamine kergendab loo käsikirja kirjutamist, piltide valikut ja häälemaailma kavandamist. Turvalise ja usaldusliku õhkkonna loomiseks soovitab Banaszewski (2002), et juhendaja ise ka jagaks teistega oma tundeid puudutavat digilugu ja demonstreeriks nii riski võtmist, millega seisab silmitsi iga tundeid käsitlev jutusvestja. Näidislugude abil avaneb ka kogu jutuvestmise idee.

Lemoni jutuvestmise töötubadest uute ideedega edasi

Projekti Lemon töötubades osalenud jätkavad lugude loomist oma organisatsioonis. Jutuvestmine sobib hästi vabaharidustöö üheks tegevuseks. Juba nüüd on digilugusid kasutatud koolide kunstiainete tutvustamisel. Muu hulgas on kavas jutuvestmise meetod selgeks

õpetada oma kooli õpetajatele ning seda saaks ära kasutada näiteks pärimusringis ja seeniorrahvastiku arvutikoolituses. Suguvõsa- või külaajalooga seotud intervjuudele ja vanade fotode üle jagatud meenutustele saab tulevikus integreerida digitaalset jutuvestmist. Digilugude kasutajateks saavad olema ka muutusi läbielanud inimeste rühmad, keeleõpetuse ja käeliste oskuste kursused. Üldse püütakse jutuvestmisega rikastada mitmesuguseid õpinguid. Lugudes nähakse ka võimalusi kooli turundustegevuse läbiviimiseks samamoodi, nagu seda tehakse väike- ja keskettevõtete turunduses. Sisserändajatele kavatakse õppeasutuses pakutavaid kursusi tutvustada eri keeltes digilugude abil. On olnud üsna raske luua sisserändajatele terviklikku ettekujutust sellest, mida kõike rahvaülikoolis teha ja õppida saab.

Turu avatud ülikool pakkus iga aasta maikuu korraldatava rahvusvahelise jutuvestmisepäeva raames õpilastele tasuta jutuvestmise töötuba. Järgnevatel aastatel kavatakse luua koostöövõrgustik teiste avatud ülikoolidega ja sel moel suurendada õppijate rahvusvahelisi kontakte, kasutades muu hulgas ka õpilaste lugusid. Samal ajal saab proovida, kuidas jutustused sobivad avatud ülikooli kursustele õppimise vahendiks ning traditsiooniliste kirjandite alternatiiviks või täienduseks.

Indiviidi loost rühma ja kogukonna looks?

Digitaalne jutuvestmine on paindlik meetod, mida tasub edasi arendada ja erinevatel viisidel katsetada. Lisaks personaalsele loole saab digijutustuse teha ka rühmatööna. Jerry Watkins ja Angelina Russo (2009) kritiseerivad Story Circle-meetodi järgi sooritatavat jutuvestmist, kuna see on liiga isikukeskne. Nende meelest vähenevad demokraatia ja muutuse edendamise võimalused oluliselt, kui jutustused tehakse ainult isiklikust seisukohast. Nende arvates saavutatakse parem lähtekoht, kui lugu tehakse loovate meetodite abil rühmas ja rühma potentsiaali ära kasutades (strategic team-based approach to participatory content creation may provide a more sustainable approach for communities and organisations engaged in this kind of collaboration). Digitaalse jutuvestmise õpikoja üks tugevatest külgedest on nimelt juhendatud või isegi piiritletud rühmatöö, mitte isiklikud vabalt eri teemadel tehtud lood. Ehk oleks selles midagi katsetamist väärt ka vabaharidustöö maailmas?

Allikad

Aukentaus, P. 2010. Olenko luova? Helsinki: Oy Nord Print Ab.

Banaszewski, T. 2002. "Digital Storytelling finds its place in the classroom." *Multimedia Schools*, 9, 32-5.

Center for Digital Storytelling. Päring tehtud 16.3.2011. <http://www.storycenter.org/workshops.html>

Lambert, J. 2009. *Digital Storytelling. Capturing lives, creating community*. California, US: Digital Diner Press.

Lowenthal, P. 2009. *Digital Storytelling in Education. An Emerging Institutional Technology?* 252-259. *Story Circle. Digital Storytelling Around the World*. Ed. by John Hartley and Kelly McWilliam. Wiley-Blackwell.

Matilainen, Salla. 2010. Olemassaolon viestejä – Facebook välineenä ja 2000-luvun ajankuvana. Pro gradu -tutkielma, 141 s. Mediatutkimus.

Meadows, D. 2003. "Digital Storytelling: Research-based practice in new media." *Visual Communication*, 2 (2), 189-193.

Meretoja, H. 2010. The French narrative turn : : from the problematization of narrative subjectivity in Alain Robbe-Grillet's *Dans le labyrinthe* to its hermeneutic rehabilitation in Michel Tournier's *Le roi des aulnes*. Turku : University of Turku.

Nurmela, S. 2011. www.satujahtarina.com

Shedroff, N. 1999. *Information interaction design: A unified field theory of design*. In Robert. E. Jacobson (ed.), *Information Design*. Cambridge: MIT Press, p. 137.

Suominen, R., Nurmela, S. 2011. *Verkko-opettaja*. WSOY.

Tomlinson, J. 2007. *The Culture of Speed: the Coming of Immediacy*. Los Angeles: Sage.

Watkins, J. and Russo, A. 2009. *Beyond Individual Expression. Working with Cultural Institutions*. Teoses Story Circle. ed. Hartley, J. D and McWilliam, K. 37-75. Singapore: Wiley-Blackwell.

William, M. W. 2009. *The Global Diffusion of a Community Media Practice*. *Digital Storytelling Online*. Teoses Story Circle. ed. Hartley, J. D and McWilliam, K. 37-75. Singapore: Wiley-Blackwell.

Kas vabahariduskoolid on saanud sõbraks Facebookiga?

Heli Kaldas, Haapsalu Rahvaülikool / Ingrid Leinus, Tartu Rahvaülikool

Facebook on veebipõhine suhtlusvõrgustik. Suhtluskeskkonna kasutajad saavad lisada sõpru, saata neile sõnumeid ja uuendada oma isiklikke veebilehti, et teavitada sõpru olulistest sündmustest ning jagada pilte. Lisaks on kasutajail võimalik ühineda võrgustikega, mis on organiseeritud linna, töökoha, kooli ja regiooni järgi. Facebook asutati aastal 2004 ning selle kasutamine on laialdaselt levinud üle maailma. Wikipedia andmetel on Eestis 270 000 kasutajat. See tähendab, et iga viies eestimaalane on haaratud Facebooki võrgustikku.

Facebook on muutumas järjest olulisemaks suhtlus- ja turunduskanaliks. Kuna projekti "Lemon" üheks teemaks on sotsiaalne meedia ning selle võimaluste kasutamine, tekkis meil huvi, kas vabahariduskoolid on avastanud selle võimaluse ja kuidas nad seda kasutavad. Saatsime palve osaleda uuringus 49 keskusele, kellest 31 vastas.

Võib öelda, et see teema puudutab suurt osa, isegi neid, kellel pole veel Facebooki kontot. Paljud tunnevad, et varem või hiljem tuleb neil Facebookiga liituda, et mitte jääda rongist lootusetult maha. Kas Facebookil on tõesti nii suur mõju ja kas seda kasutatakse nii rohkesti?

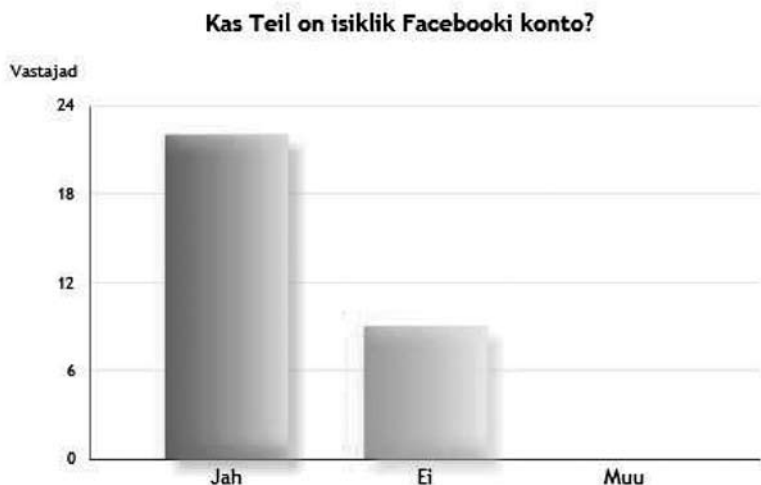
Facebooki kasutamine Eesti Vabaharidusliitu kuuluvates organisatsioonides

Küsitluse kaudu soovisime saada informatsiooni suhtlusportaali Facebook kasutamise kohta Eesti Vabaharidusliitu kuuluvates organisatsioonides. Küsitlus saadeti veebikeskkonnas www.connect.ee 49 vabahariduslikku koolitust läbi viivale organisatsioonile, kes osalevad programmis "Täiskasvanute koolitus vabahariduslikes koolituskeskustes".

Kokku vastas küsitlusele 31 organisatsiooni. Lisaks intervjueriti Eesti Vabaharidusliidu ja Eesti Täiskasvanute Koolitajate Assotsiatsiooni Andras juhti ning Tartu Rahvaülikooli ja Haapsalu Rahvaülikooli meeskondi.

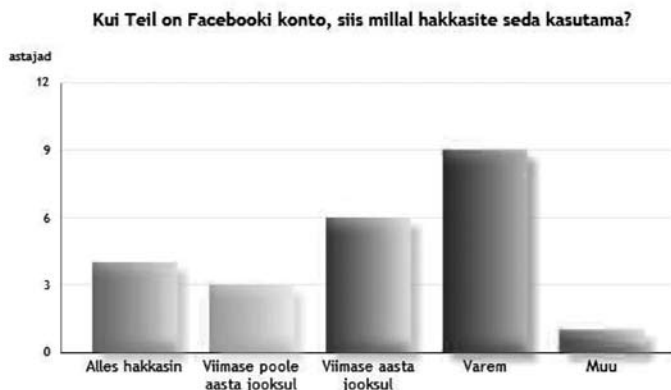
Küsitlusele vastas 24 naist ja 7 meest. Neist 22 omas ja 9 ei omanud isiklikku Facebooki kontot (joonis 1). Põhjused, miks ei olnud loodud Facebooki kontot, on erinevad. Osaliselt ei tunta selle järele vajadust (4), kardetakse liigset infotulva, mida ei jõuta hiljem hallata, ega nähta

vajadust mitme konto järele (3). Siiski on vastajate seas neid (2), kes soovivad Facebooki kontot luua, kuid ei oma veel piisavalt teadmisi selle loomise ja kasutamise kohta.

Joonis 1. Isikliku konto olemasolu (autorite koostatud).

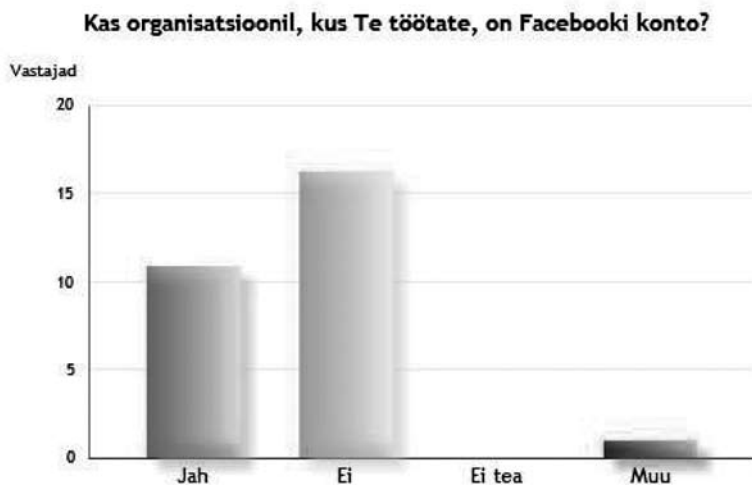
Need, kel on Facebooki konto, hakkasid seda suhtlusportaali kasutama üpris pikka aega tagasi. 9 vastanut on hakanud Facebooki kasutama enam kui aasta tagasi ja 6 inimest viimase aasta jooksul. Alles kasutama hakanud vastajaid (4) on pea võrdselt nendega (3), kes on hakanud Facebooki kasutama viimase poole aasta jooksul (joonis 2). Peamiselt kasutatakse Facebooki sõprade, sugulaste ja tuttavatega suhtlemiseks (15), info otsimiseks ja jagamiseks (4). Vastanute hulgas on ka Facebooki passiivseid kasutajaid (3), kes alles õpivad, jälgides teiste tegevusi.

Joonis 2. Facebooki konto kasutamise algus (autorite koostatud).

Kui inimesel on isiklik Facebooki konto ja ta kasutab seda aktiivselt, siis on ta ilmselt märganud, et ka paljud organisatsioonid on loonud endale kontod. Kas ja millisel eesmärgil, küsisime uuringus osalenud organisatsioonidelt.

Küsitluse tulemusena selgus, et 11 organisatsioonil on konto olemas ja 16 ei ole. 2 organisatsiooni vastasid, et konto on, aga vähe kasutuses (joonis 3). 10 vastanul, kel on isiklik Facebooki konto, on ka organisatsioonil konto. Seega võib oletada, et isiklikku kogemust jagatakse ja rakendatakse ka organisatsiooni tasandil.

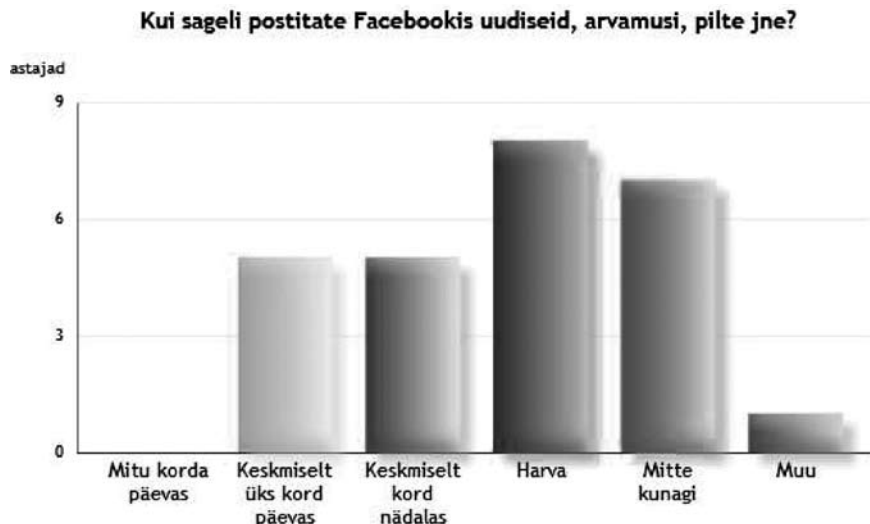

Joonis 3. Organisatsiooni Facebooki konto olemasolu (autorite koostatud).

Kasutamise peaeesmärgina on eelkõige välja toodud info levitamine, kursuste ja koolituste reklaamimine, kultuurisündmuste kohta info edastamine. 2 vastajat märkisid eriti olulisena õppijatevahelist suhtlust, vajadust olla nende keskel, ühises sotsiaalses võrgustikus.

Kuigi ühelt poolt selgub, et infot ja reklaami jagatakse palju, on ajavahemik, kui sageli seda tehakse, üsna erinev. Keskmiselt kord päevas postitab infot 5 vastajat, keskmiselt kord nädalas samuti 5 vastajat. Harva teeb postitusi lausa 8 inimest (joonis 4).

Postituste tegijaks on pisut rohkem kui pooltes organisatsioonides üks kindel isik (6), ülejäänud organisatsioonides (5) administreerib Facebooki kontot mitu inimest. Mõnes organisatsioonis saavad postitusi teha kõik töötajad, mõnes aga on eraldi osakond või inimesed, kes tegelevad konto uuendamise ja jälgimisega.

Joonis 4. Postitamise sagedus (autorite koostatud).

Kuna projekti “Lemon” üks tegevus on koolitamine, siis uurisime, kui mugavalt vastajad end Facebooki kasutamisel tunnevad ja kas nad vajavad lisateavet. 12 vastanut märkisid, et nad tunnevad end üsna või väga mugavalt, 7 vastajat ei tundnud end väga mugavalt ning nimetasid pideva kasutamise juures ka pidevat õppimist, mis mugavustunnet suurendab. Siiski ei toodud välja koolitusvajadust, mis tõenäoliselt on seotud sellega, et Facebooki konto loomisel on tihti õpetajateks sõbrad ja tuttavad, kel juba konto olemas. Iseõppimise ja katsetamise teel õpitakse samuti väga palju juurde. Võib-olla ei võeta Facebooki organisatsioonile veel ka nii tõsise turunduskanalina, et tekiks mõtte ennast sel alal koolitada. Üks vastaja on aga leidnud, et ei näe enam mõtet suhtlusportaali kasutamise jätkamiseks.

Paludes nimetada Facebooki kasutamisega kaasnevaid negatiivseid ja positiivseid pooli, saime sisukaid vastuseid just positiivse poole kohta. Negatiivsena ei toodud välja eriti palju konkreetset, vaid enamasti rõhutati seda, et igale probleemile on lahendus ning hirmu tekitavad vahel lihtsalt teadmatus ja oskamatus. Üks vastaja märkis probleemiks paroolide kadumist ja unustamist, tehnilisi muresid, info üleküllust ja ebameeldivustunnet “suure auditoriumi ees”.

Facebooki positiivsed pooled:

- suhtlemisrõõm;
- kontakti kaotanud sõprade ülesleidmine;
- uute kontaktide loomine;
- sugulastega suhtlemine;
- sünnipäevade ja muude tähtpäevade meeldetuletamine;
- teiste organisatsioonide tegemistest parema ülevaate saamine;
- uute kursuste mõtete kogumise võimalus;
- tagasiside saamine oma klientidelt;
- ülevaade oma tegevusega seotud organisatsioonide vahvatest tegemistest, kolleegide tööst.

Facebooki kasutamine täiskasvanute koolitusasutuste katusorganisatsioonides

Lisaks viidi läbi intervjuud telefoni või e-posti teel Eesti täiskasvanuhariduse kahe suurema katusorganisatsiooni, Eesti Vabaharidusliidu (edaspidi EVHL) ja Eesti Täiskasvanute Koolitajate Assotsiatsiooni Andras (edaspidi Andras) esindajaga. Kummalgi organisatsioonil ei ole Facebooki kontot ja kummagi esindaja ei näe praegu veel nii suurt vajadust, et konto luua. Enamasti tuuakse põhjuseks aja- ja inimressursi puudumine.

Kuna Facebooki konto peaks olema kogu aeg aktiivne /.../, siis seda me täita ei suuda, kuna seda peaks haldama ekstra inimene, kes selle kõigega süstemaatiliselt tegutseb /.../. Ma aga samas ei välista, et meil mingil hetkel saab olema konto Facebookis. (Andrase esindaja)

EVHL on büroos Facebooki konto küsimust arutanud ja leidnud, et konto võiks olla, kuid praegu ei ole seda veel loodud. Vajaduse on EVHL endale siiski teadvustanud ja näeb sellena eelkõige õppijale lähemale jõudmist.

Ikka selleks, et teadmist /.../ vabahariduslikust koolitusest levitada ja inimesi meie võrgustikku õppima meelitada. Võiks öelda, et ka elukestvat õpet reklaamida. (EVHL-i esindaja)

Küsimusele, kas nende arvates peaksid täiskasvanute koolitusega tegelevad organisatsioonid endale Facebooki konto looma, vastasid mõlema katusorganisatsiooni esindajad, et pigem jah.

Ma isiklikult arvan, et sotsiaalmeediast on kasu ka täiskasvanute koolituses tegelevatele organisatsioonidele. Iseenesest on see hea võimalus infot edastada. Aga samas võib infot levitada igal pool, küsimus on ka selles, et kas sellest kasu on. Aga võimalik see on, kuid viitan eeltoodule, see nõuab väga palju aega ja süsteemsust. (Andrase esindaja)

Vabahariduskeskused peaksid küll sotsiaalses meedias osalema, sest siit leiab ka uusi sihtgrupe. Ja sotsiaalmeediat võiks kasutada ka uue õpikeskkonnana. (EVHL-i esindaja)

Katusorganisatsioonid koondavad täiskasvanute koolitusi pakkuvaid organisatsioone, töötades üldiste täiskasvanuhariduse küsimuste ja arendustegevustega. Tõenäoliselt ollakse ettevaatlikud Facebooki kontot looma, lähtudes sellest, et haldamisele kulub suur hulk aega ja energiat, ning soovides jääda “oma liistude” juurde.

Facebooki kasutamine Haapsalu ja Tartu Rahvaülikoolis

Poolteist aastat tagasi projekti "Lemon" koosolekul Soomes arutlesime tõsiselt sotsiaalse meedia üle: mis see on, kuidas seda rakendada, millised on selle keskkonna lisaväärtused. Soomlaste hämming oli suur, kui selgus, et viiest Eesti partnerist mitte kellelgi ei olnud Facebooki kontot. Nii mõnigi meist mäletab selgitust, et see ei ole meie jaoks ja me ei hakka iial end avalikult eksponeerima. Aga võta näpust! Nüüd on enamikul projektis osalevatest inimestest isiklik Facebooki konto ning Haapsalu ja Tartu Rahvaülikoolil ka kooli konto, samuti on oma verivärske konto Tartu Haritlaste Liidul.

Facebook tundub tänapäeval lõbus ajaviitekeskkond, kuid kergelt "ametliku kallakuga". Seal on eraisikute kõrval nii asutusi, omavalitsusi, koole kui ka sõpraderinge. Tõenäoliselt on Facebooki konto omanik ka tavaelus keskmisest aktiivsem inimene, kes näeb sotsiaalses suhtlemises lisaväärtust oma elule või tööle.

Haapsalu Rahvaülikool lõi oma konto 2010. aasta kevadel, seda administreerib kaks inimest. Facebooki kasutatakse koolis väga aktiivselt kursuste info, teadete ja huvitavate kogemuste jagamiseks. Näiteks viidi koolis läbi fotograafia kursus ja viis osalejat nõustusi oma fotosid jagama Facebookis. Viiel päeval avalikustati viie autori fotod, mida kõik said vaadata ja kommenteerida. Ka see on üks reklaamimise viis, sest kõlama jääb, et need inimesed käisid Haapsalu Rahvaülikoolis. Nõnda võib saada uusi õppijaid ja hoida sidet endiste õppijatega.

Parem reklaam ongi see, kui levitatakse häid kogemusi ja mõtteid, mis õigupoolest on varjatud reklaam. Uute ideede leidmiseks on Facebookil samuti oma roll – näed, mida teevad teised koolid, ja tekib endalgi mõne uue kursuse mõte.

Teisalt ei tooda Facebook ainult positiivset tulemust – mõnikord on õpetajad Facebookist väsinud ja tunnevad survet.

Vahel häirib pisut ühiskonna surve Facebooki kasutada, stiilis, et kui sind pole Facebookis, pole sind olemas. (Mari)

See, kas Facebookist võib saada hea sõber või tüütu partner, on igaühe enda otsustada. Haapsalu Rahvaülikooli töötajad leiavad: Facebooki puhul on väga hea just see, et tegelikult saab ise valida, kui palju, millist infot ja kellega jagada. Veidi on vaja teadmisi, mis üldjuhul tulevad kogemusega, Facebooki kasutamisega. Kui postitamine ja piltide jagamine tehniliselt selged, on Facebook mõnikord väga hea tujutõstja.

Kui mõni eriline inimene sulle sinna midagi positiivset kirjutab, tee see vahel tuju heaks mitmeks päevaks. (Merilin)

Meeldib, kui keegi kommenteerib minu poolt öeldut. Kiitmine ja laikimine meeldib ja tegelikult alustangi ma hommikut Facebooki konto vaatamisega. (Anu)

Tartu Rahvaülikool lõi oma konto samuti 2010. aasta kevadel, eesmärgiks huvi tekitamine kursuste ja kooli vastu. Ka õppijal on võimalus öelda oma arvamusi.

Tartu Rahvaülikoolis administreerib kontot neli inimest, kuid oluliseks peetakse, et teisedki meeskonna liikmed tihti kommenteeriks, jagaksid, laigiks. Postitatakse huvitavaid uudiseid, infokillukesi, püütakse vältida puhast kursuste reklaami – koolituse tutvustus tuleb ikka edastada mingis põnevas kastmes. Algajad kasutajad tunnevad vajadust koolituse järele, et teada paremini, mis iga klikiga täpselt kaasneb. Sageli omatakse vähe teadmisi ja kasutatakse vaid väikest osa Facebooki kõigist võimalustest. Isegi kui õpitakse selgeks enam võtteid, siis võivad need vähese kasutamise korral taas ununeda.

Kuigi Tartu Rahvaülikooli kontol on üle 700 järgija, mõeldakse vahel, kas see vaev ikka tasub ennast ära, sest Facebook on suur ajaröövel. Seepärast jälgivad Tartu Rahvaülikooli töötajad, kui paljudele seintele jõuab nende postitus jagamise kaudu. Leides, et neid on lausa mitu tuhat, motiveerib see tegema järgmisi postitusi.

Olgugi tegemist justkui pealiskaudse infokanaliga, vajab ka Facebooki nii-öelda suhte arendamine aega ja järjepidevust. Info hulk on üüratu ja isegi parima tahtmise juures jõuab sellest selekteerida vaid killukese, ent Facebook on siiski hea abimees. Võrku lisatud sõbrad või organisatsioonid on tavaliselt sarnaste huvidega ning jagades jõuavad nende huvitavad mõttekillud ja ideed õige vastuvõtjani. Seetõttu on Facebookil oma osa kooli arendustegevuses.

Võib öelda, et nii Haapsalu kui ka Tartu Rahvaülikool on avastanud Facebooki kui ühe lisavahendi oma kooli tutvustamiseks ja õppijate leidmiseks. Lisaks on Facebook õpikeskkonnana arvestatav paik, sest mitmeid kursusi saab planeerida koos Facebookist info otsimise ja kasutamisega.

Kokkuvõte

Vabahariduskoolide esindajatele pole Facebooki teema võõras: isiklik konto on 31 vastanust 22 inimesel ja organisatsiooni kontot peab 11 vastanut. Koolide seas on neid, kes teevad alles esimesi arglikke samme Facebooki maailmas, aga ka neid, kes on juba end üsna kindlalt tundvad regulaarsed kasutajad. Organisatsioonides kasutatakse Facebooki kontot peamiselt kooli tegevuse kohta info levitamiseks.

Facebooki haldamine nõuab palju aega ja energiat ning vajab teatud kompetentsi. Küsitluses osalenud katusorganisatsioonid kaaluvad

väga hoolega, enne kui loovad oma konto, kuid soovivad Facebooki kasutada oma võrgustikku kuuluvatel koolidel.

Kuna enamik vabahariduskoolidest postitab kord nädalas või harvem, tundub, et paljud on loonud küll konto, ent pole võtnud endale kohustust seda regulaarselt kasutada. Arvatavasti valitseb üsna suur erinevus suhtumises Facebooki kasutamisse: teadlikumad organisatsioonid võtavad seda sama tõsiselt kui mis tahes turunduskanalit, osale on see aga nagu isikliku konto jätk või lihtsalt katsetus virtuaalmaailmas.

Parima teadmise, kas uus tegevus on õnnestunud või mitte, pakub tavaliselt järeleproovimine. Ebakindlus Facebooki tehnilises osas ja virtuaalmaailmas kehtivate erinevate suhtlemisreeglite tõttu kaob ainult ise katsetades ning proovides. Nagu ikka võõrasse keskkonda sisenedes, tuleb välja selgitada kirjutatud ja kirjutamata reeglid ning aina õppida nii teiste kui ka iseenda kogemusest. Loodetavasti leiavad vabahariduskoolid endale sobiva väljundi, sest kõigi vajaduste jaoks on Facebookil olemas võimalused, mis tuleb lihtsalt üles leida. Ühe niisuguse on vabahariduskoolidele andnud ka projekt "Lemon", luues võimalusi sukeldumiseks sotsiaalmeedia maailma.

Lisa 1. Küsitlus. Koolituskeskuste küsitlus...

Lisa 2. Intervjuuküsimused katusorganisatsioonidele.

- 1) Kas Andras/EVHL tunneb vajadust Facebooki konto loomise järele? Miks?
- 2) Kuidas teie arvates sotsiaalmeedia vahendid (Facebook, Twitter jm) võiksid kasuks tulla täiskasvanute koolitusega tegelevatele organisatsioonidele?
- 3) Kas teie arvates on vabahariduskeskustel vajadus osaleda sotsiaalmeedias (Facebook, Twitter jm)? Kuidas see neile kasuks võib tulla?

Lisa 3. Intervjuuküsimused Haapsalu ja Tartu Rahvaülikoolile.

- 1) Millisteks tegevusteks kasutatakse Facebooki?
- 2) Kes ja kuidas administreerivad Facebooki kontot?
- 3) Kui mugavalt tunnete end Facebookis?
- 4) Missugused on positiivseimad kogemused-elamused Facebooki kasutamisel?

Sotsiaalse meedia kasutusvõimalusi hariduses

Madli-Maria Naulainen, Koolituskeskus Osilia

Õppijad ja koolitajad muutuvast maailmas

Maailm muutub, suhtlemine muutub. Veeb 2.0 on jaganud inimestele kätte hulga vahendeid, mida kasutatakse väga aktiivselt. Kunagi varem pole eksisteerinud nii palju virtuaalset loomingulist sisu kui tänapäeval. Inimesed on põimitud keerukatesse võrgustikesse ning suhtlevad otseselt ja kaudselt sadade, isegi tuhandete teistega. Kiiresti muutuvast ühiskonnas muutub ka õppimine.

Uut laadi õppimine

Maailm on muutunud, õppimine on samuti muutunud. Motiveeritud õppija neelab kõike uut lennult, seetõttu peavad muutuma ka õpetamine ja koolitamine, jõudmaks järele uue aja õpilasele. Koolitajatena peaksime end kursis hoidma uuega ning ära kasutama uusi meediume ja võimalusi haridusliku sisu loomiseks.

Sotsiaalne meedia on interaktsioon, mis kasutab kõigile lihtsalt kättesaadavaid avaldamise vahendeid, veebipõhised tehnoloogiad muudavad loodud sisu monoloogilt dialoogiks. Sotsiaalne meedia on ennast üles ehitanud veeb 2.0 ideoloogiale, mis laseb luua ja vahendada kasutajapõhist sisu. Tuntumad näited on ajaveebid, *podcast*'id, uudistevoos, wikid, sotsiaalsed võrgustikud (Facebook, Twitter jm). Märksõnadena seostuvad nende vahenditega loovus, koostöö, kohandumine. Virtuaalset sisu loovad tänapäeva maailmas pea kõik ja grupi tarkus on tavaliselt suurem ühe eksperdi omast.

Muutuval haridusmaastikul tuleks alata diskussioon selle üle, kuidas õppida ja mis peaks olema koolitusasutuse eesmärgiks. Õppijale on oluline, et koolitajad käiksid ajaga sammu, et nad julgeksid uurida, viia ennast kurssi tehnoloogiliste vahenditega. Paljusid õppijaid huvitab arutelu hariduse andmise üle, oma koolitajaid näeksid nad meelsasti koostöö algatajate ning koosloojatena.

Muutunud maailm

Kui lubate endale väikest mõttelendu, mõistate ruttu, kuivõrd on maailm muutunud. Millal kerisite viimati videomaki linti, tõusite diivanilt, et vahetada telekanalit, saatsite fotofilmi ilmutusse või kasutasite taksofoni, mida nüüd Eestis enam polegi?

Sarnased muudatused toimuvad ka hariduses. Kümne aasta tagused meetodid ei pruugi tänapäeval omada enam sama suurt tähtsust. Koolitajatena peaksime samuti arvestama, et praegused õppijad praktiseerivad uusi meediume – nad kasutavad sotsiaalseid võrgustikke e-posti asemel, haldavad sadade inimeste suuruseid sotsiaalse meedia ringkondi; nad on loovad, avaldavad oma loomingut mitmesugustes veebipõhistes keskkondades.

Kogu Euroopa on suunanud oma tähelepanu elukestva õppe idee juurutamisele, inimestes on see mõte mõnevõrra juba kinnistunud. Suur osa täiskasvanuid on mõistnud, et enese pidev arendamine koolituste või ümberõppe kaudu aitab toime tulla tänapäeva muutlikul tööturul. Paljusid praeguse aja ameteid ei olnud kümne aasta eest olemas. Tänapäeva noored töötavad tulevikus ilmselt kümmekonnal eri ametipostil, samas kui eelmisele generatsioonile oli loomupärane praktiseerida terve elu vältel ühteainsat elukutset.

Seetõttu peabki pöörama muutuval maailmale olulist tähelepanu ka koolituse vallas, kohanema koos muutuva maailma ja muutuva õppijaga. Asjad, mida, ja viisid, kuidas me õpetame, peavad samuti muutuma. Traditsiooniline paber ja pliiats on muutunud digitaalseks, õppija orienteerub hästi mitmesugustes meediumites (Facebook, YouTube, Blogger, Skype, MSN, Google jne) ja see protsess on peatumatu. Koolituskeskustel tuleb pidada ajaga sammu, kasutada innovatiivseid võimalusi, et õppijaid jätkuvalt motiveerida.

Tänapäevane õpetamine peab olema õppijakeskne ja isikupärane, pakkuma kogemusi ja võimalusi teadmiste rakendamiseks, olema kättesaadav ööpäeva vältel, seitse päeva nädalas. Oluline on jagada oskusi, millega tulla toime muutuv keskkonnas.

Tähtis kanal

Juba on tuntuks saanud ütlus, et kui sind pole Facebookis, siis pole sind olemaski. Facebook on kättesaadav 70 keeles ning on kasutamise populaarsuselt teine portaal Google'i järel. Loomulikult panevad selle enda kasuks tööle paljud organisatsioonid ja ettevõtted – ühelt poolt osavaks turunduseks, teisalt aga on väärtus vahetu tagasiside ja inimlik mõõde.

Praeguses sotsiaalsete võrgustike maailmas peaks iga koolituskeskus kasutama kujunenud võimalusi maksimaalselt ära. Tasub arvestada, et

tulevased õppijad ei otsi koolitajate kohta infot kodulehelt, vaid pigem mitmesuguste võrgustike kaudu. Seetõttu maksab kindlasti hoida silma peal, milline see info on, seda on vaja kujundada, sealse tagasisidega tuleb aktiivselt tegeleda.

Sotsiaalse meedia kasutusvõimalusi hariduses

Sotsiaalne meedia kujunes välja toreda ja uudse viisina ühenduse pidamiseks sõprade-tuttavatega, kuid nüüd on see arenenud nii äris kui ka hariduses võimsaks vahendiks, mida koolitajatelgi oleks mõistlik ära kasutada. Niisugused keskkonnad nagu Facebook ja Twitter või suhtlusvahend Skype ühendavad õppijaid aina enam ka uutes huvitavates õppimisvõimalustes. Olgu õpetatavad kes tahes (miks mitte töötajad mõnes ettevõttes), igal juhul saab sotsiaalset meediat õppetöös leidlikult ära kasutada ning oma eesmärkide nimel tööle panna.

Julge alustada, ole nähtav

Suured sotsiaalse meedia keskkonnad jagavad ise näpunäiteid ja häid kogemusi, kuidas kasutada keskkonda hariduslikel eesmärkidel, ning julgustavad proovima, tuues mitmesuguseid toimivaid näiteid. Tänapäeval, mil õppijad veedavad palju aega arvutite taga ja on aktiivseks osapooleks sotsiaalses meedias, tasub koolitajatel see enda kasuks tööle panna ning pakkuda nõnda uudseid ja huvitavaid võimalusi.

Koolitajad võiksid julgelt luua kontosid erinevatesse võrgustikesse, et olla ühenduses oma sihtgrupiga, vastata aktiivselt küsimustele, anda koduseid ülesandeid interaktiivsel viisil, aidata õppijail lahendada muresid, jagada neile kasulikku infot mitmesuguste lehekülgede ja artiklite kohta.

Ole kursis maailmaga

Teisalt laseb aktiivne meediakasutus olla iseendal kursis oma ala professionaalidega üle kogu maailma. Lisaks paljudele maailma autoriteetidele kasutavad sotsiaalset meediat väga paljud pedagoogid ja haritlased, kelle mõtted ja ideed võivad juhtida uute õppevõimaluste või -meetoditeni.

Sotsiaalseid võrgustikke kasutades muudab koolitaja endaga suhtlemise kergemaks ka neile õppijaile, kes on aktiivse õppimise juures liiga tagasihoidlikud või ei saa oma tööülesannete tõttu tervest koolitusest osa võtta.

Koolitajana on mõistlik luua kontakte mitmete kohalike või maailma autoriteetidega, leppida nendega kokku veebipõhiseid esinemisi või intervjuusid, kasutades näiteks Skype'i, mõnda foorumit või ühisloome keskkonda. Virtuaalselt saab osaleda ka loengutel, mida peavad autoriteetid mitmesugustelt elualadelt (tuntumad on TED-loengud). Kahtlemata annab selline võimalus õppijale palju juurde.

Skype'i kasutusvõimalusi õppeprotsessis

Skype on tasuta suhtlustarkvara, mis võimaldab teha tasuta (video)kõnesid ja vahetada tekstisõnumeid.

Ilmselt kõige enam kasutatakse Skype'i tava-suhtlemiseks, üksteise vahel ühenduse hoidmiseks, virtuaalseteks koosolekuteks. Koolitajale on Skype hea, et püsida ühenduses oma õpilastega, aidata neid vajadusel ülesannete lahendamises, olla aktiivselt kättesaadav, osaleda veebikoosolekutel.

Üks hindamatu kogemus, mida Skype'i kaudu õppijatele pakkuda, on virtuaalsed kohtumised tuntud isikutega. Suur hulk autoriteete kasutab Skype'i virtuaalseks klassiruumi külastamiseks. See annab õppijatele võimaluse viia end kurssi oma ala professionaalidega, tuua õppeprotsessi rahvusvahelist mõõdet ning tunnetada avatud maailma.

Keeleõppes on Skype lausa asendamatu. Skype'i-sõbra projektid aitavad leidarahvusvahelises mastaabis "kirjasõpru", kellegasuhtlemine toimub virtuaalselt ning kelle abil saab arendada keeleoskust.

Twitteri kasutusvõimalusi õppeprotsessis

Twitter on veebipõhine suhtlemisvõrgustik, mikroblogimise lehekülj. Selle kaudu saab edastada lühisõnumeid, mida kutsutakse säutsudeks (inglise keeles *tweet*). Säutsud on kuni 140 täheühikut pikad ja need ilmuvad autori kasutajakontol. Lehekülg võib olla avalik, kuid seda saab muuta ka privaatseks, nii et säutse näevad vaid sõbranimistus olevad inimesed.

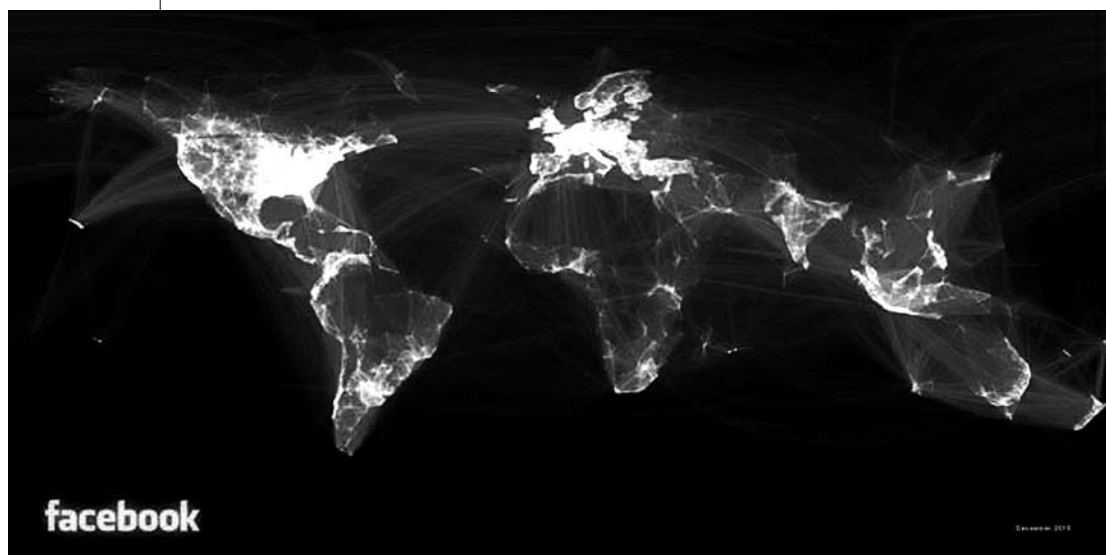
Twitter sobib vahetuks aktiivseks suhtlemiseks koolitaja ja õppija vahel. Sel viisil on võimalik vahendada jooksvat infot, anda viiteid huvitavatele lehekülgedele, pakkuda lugemismaterjali. Twitterit kasutatakse klassiruumis loengu aktiivseks jälgimiseks, kommenteerimiseks, tagasiside võtmiseks. Twitteri kaudu saab arendada diskussiooni, julgustada õppijaid, püsida kursis reaalse tagasisidega.

Keele- ja meediaõppes on võimalik kasutada sotsiaalseid võrgustikke keelenüansside uurimiseks üsna mitmekesiselt. Näiteks võib valida

välja konkreetse sõna ja anda õppijale ülesandeks jälgida, kuidas seda kasutavad eri kontekstides mitmesugused sihtrühmad Twitteris (või Facebookis). Suurematel keskkondadel on sihtotstarbelised lehed keele praktiseerimiseks. Nende lehtede põhimõte on pakkuda suhtlusvõimalust kohalike inimestega. Näiteks Twitteri kaudu saab harjutada oma võõrkeeleskust, suheldes kohalikega nende emakeeles.

Kuna kõigil suurematel sotsiaalse meedia keskkondadel on palju juhendeid ja foorumeid selle kohta, kuidas kasutada konkreetset keskkonda hariduslikel eesmärkidel, tasub kindlasti olla nende võimalustega kursis ning katsetada.

Facebooki kasutamine õppetöös

Joonis 5. Facebook ühendamas maailma.

Facebook on kõige laialdasemalt kasutatav sotsiaalne võrgustik maailmas: sellel on üle 400 miljoni kasutaja, Eestis ulatub kasutajate arv üle 300 000. Kuna kasutajate hulk on suur, saavad koolitajad efektiivselt jõuda oma sihtgrupini just sellesama võrgustiku kaudu. Käesolev artikkel pakub praktilistele kogemustele tuginedes mõned näited, kuidas kasutada Facebooki õppetöös.

Veebipõhine keskkond õppetöös on tänapäeval pigem norm kui erand. Ka Facebooki kaudu on võimalik luua erinevaid õppegruppe ja miks mitte läbi viia lihtsakoelisemat e-õpet.

Facebooki grupid

Facebooki grupi loomisel (viide vasakpoolses menüüs) tuleb valida grupile nimetus, sisestada lisatavate liikmete nimed (lisada saab vaid nimesid, kes on grupi looja sõpraderingis) ning määratleda grupi avatuse tase: avatud (*open*), kinnine (*closed*), salajane (*secret*). Avatud grupi sisu on nähtav kõigile. Kinnine grupp on loetletud andmebaasis ja selle nimetust näevad kõik, loodud sisu aga vaid kasutajad; grupiga liitumiseks tuleb esitada taotlus. Salajane grupp ei ole nähtav võrgustiku otsingus, sellega saab liituda vaid administraatori kutsele vastates.

Grupi sisu loomiseks kasutatakse samasuguseid võimalusi nagu tavapärane kasutaja oma kasutajakonto puhul: saab lisada postitusi või viiteid grupi seinalle, arutelude alla luua pikemaid tekste/ diskussioone, grupi lehele lisada pilte, videoid, registreerida üritusi.

Grupi juhendajale on Facebooki grupi olemasolu juures eeliseks kogu tegevuse automaatne fikseerumine. Lisaks võimaldab keskkond aktiivset kommenteerimist, kiiret tagasisidet. Erinevate õppimisürituste toimumise ja nende osalusaktiivsuse kaudu õnnestub hiljem dokumenteerida ka kursuse tegevust.

Facebooki gruppi hallates võib juhendaja endale üllatuseks näha hoopis teiselaadset infot kui muul puhul klassiruumis. Võrgustikus saab vaadelda õppija huvisid, oskusi, teadmisi, mis tihtipeale ei avaldu spetsiifilise õppeteema kontekstis. Saadud teadmiste põhjal avaneb mitmekesisem võimalus suunata õppija arengut, lähtudes tema enda huvidest.

Create Group

Group Name:

Members:

Privacy: **Secret** ▼ Members and content are private.

Open
Closed
✓ Secret

Create **Cancel**

Professionaalse arengu vahend

Samas ei pea koolitaja oma sotsiaalsed profiili siduma ennekõike õppijatega. Mitmed koolitajad jagavad võrgustike kaudu huvitavaid mõtteid hariduse kohta, viitavad erialasele kirjandusele, osalevad aruteludes, toovad näiteid positiivsetest kogemustest. Seega saavad koolitajad kasutada võrgustikku professionaalse arengu eesmärgil. Facebook aitab luua koolitaja e-portfoolio, mis muutub väärtuseks omaette ja mida on võimalik jälgida laial lugejaskonnal.

Facebook sobib keskkonnaks ka teiselaadse õppimise juures. Näiteks õuesõppe praktikas saab väga laialdaselt kasutada digitaalseid vahendeid. Sotsiaalsed võrgustikud tulevad mängu siingi, sest paljud keskkonnad võimaldavad lühisõnumite, piltide või videote edastamist mobiiltelefonidelt otse suhtlusportaali lihtsa nupuvajutuse abil. Niimoodi kujunev väliõppepäevik on põnev ettevõtmine, mida saavad jooksvalt jälgida kolleegid ja teised kursuselased.

Facebook pakub ka mitmesuguseid võimalusi keeleoskuse arendamiseks. Näiteks on olemas sihtotstarbeline kogukond õppijatele, kes kontakti luues saavad praktiseerida oma keelekasutust (samamoodi võib seda teha Twitteris või Skype'is).

Muidugi vajatakse uuega harjumiseks aega, uus on alati katsumus. Oma kogemuste põhjal julgen soovitada pealehakkamist. Miks mitte viia end kurssi tänapäeva võimaluste ning tehnoloogiatega. 21. sajand on toonud endaga kaasa palju uut. Ilmselt mõjutab see ka hariduselu – õppijatega tuleb sammu pidada, et pakkuda neile õpingutes motiveerivaid ülesandeid.

Viis põhjust, miks sotsiaalmeediat õppetöös kasutada

Tanja Kivi, Porvoo Rahvaülikool

Kõikidel teistel lastel on ...

E lus on alati nii, et mõned inimesed algatavad uuendusi ning aja möödudes järgnevad neile kõik. Olen päris kindel, et kui avada mistahes netilehekül, võib sealt leida terve rea ikoone, mis võimaldavad sealset infot nii Facebookis, Twitteris kui ka tosinatel või isegi sadadel teistel hetkel kuumadel sotsiaalmeediasaitidel laiali jagada. Tänapäeval ei tähenda sotsiaalvõrgustikus olemine midagi erakordset, see on normaalne ja vajalikki. Seetõttu peaks iga organisatsioon, sealhulgas iga kool, meediaplaani esmalt välja töötama ja seejärel seda järgima. See tähendab, et iga õpetaja peaks plaanist teadlik olema ja seda oma parimal võimalikul moel ellu viima.

Joonis 6. Veebileht, mis pakub peaaegu 300 erinevat kohta informatsiooni jagamiseks. (www.peda.net/veraaja/porvoo/thop)

Iga kool peaks koostama oma meediaplaani kohe, kui tal seda veel olemas ei ole. Isegi juhul, kui see on edukalt loodud ja tööle rakendatud, tuleks seda regulaarselt läbi vaadata. Selleks otstarbeks kokku kutsutud koosolekul peaksid koostööd tegema kooli direktor, õppealajuhataja, veebilehe ja muude visuaalsete projektide eest vastutav isik ja mõni kollektiivi liige, kel on klientidega igapäevane otsene kontakt. Tunnikesest pühendumisest peaks igati piisama. Oleks hea, kui kõigile

koosolekust osavõtjaile antaks võimalus end kõnesolevates küsimustes varakult ette valmistada – see garanteerib, et arutelu läheb koosolekul lahti aega raiskamata.

Mis on kooli visioon ja moto? Millist kuvandit soovib kool endast edastada? Milliseid õppemeetodeid kool kasutab? Missugused on kooli logo kasutamise reeglid? Millised projektid on koolis hetkel teoksil ja kuidas tuleb nende logosid kasutada? Milliseid juhiseid peaksid nii õpetajad kui ka teised töötajad pressiga suheldes järgima? Kas kool kasutab mingeid eelistatud tunnusvärve? Vastused neile küsimustele ja info, mida iga kooli töötaja peaks neist asjust teadma, moodustavadki meediaplaani tuuma.

Situatsiooniplaneerimise plaan

Sotsiaalmeediakanali olemasolu on igale õpetajale suureks abiks. Kui õpetaja peaks haigestuma, on tal kõige mõistlikum tervistkahjustavaid viirusi klassi ette laiali levitama minekust hoiduda. Selles olukorras võib kooli kodulehe olemasolu osutada asendamatuks. Olles kodulehe kaudu oma õpilastega kontaktis, võite kodus aevastada, juua sidruni ja meega teed ning mugavasse sohvanurka pugedes tukastada! Hea asendaja leidmine sellisteks puhkudeks on mõistagi kasulik ja vajalik, ent teie kui oma õpetaja näpunäited teevad töö tõhusamaks.

Kooli kodulehele võib õpetaja üles laadida terve hulga lisaharjutusi just sääraseks ootamatuteks töölt eemalejäämise juhtudeks. Te võite kõigile oma õpilastele saata meili, teavitades neid oma haigusest ja lootes, et nad kodulehe harjutusi teevad. See loob ka õpilastele valikuvõimaluse: nad kas tulevad ülesannete tegemiseks klassiruumi või lahendavad neid õhtul kodus. Igal juhul peaks õpetajal olema niisugune abipakett, millele eriolukordades toetuda.

Jaotusmaterjali ja õppetunde puudutava muu info hoidmise koht

Ka õpilased võivad haiguste tõttu või mistahes muudel põhjustel koolist puududa. Sellistel juhtudel soovivad nad tunnis läbivõetu kohta jaotusmaterjali saada. Ei, te ei pea üleöö muutuma tööhobuseks, kes semestri edenedes aina rohkem ja rohkem raskeid paberikoormaid kooli veab – selle asemel võite kogu oma jaotusmaterjali kooli kodulehele korraga üles laadida. Kõik õpilased, kel on õigus teie üleslaetut näha ja kes teavad kodulehe parooli, leiavad need sealt vaevata. Sama edukalt võite te üles laadida ka infot klassis loetud peatükkide, sooritatud harjutuste ja koduste tööde kohta. Tore, kas pole? Isegi need, kes tunnist puuduvad, saavad kodutöö järgmiseks tunniks ära teha!

Üks pluss üks on ... kümme?

Kui te kasutate sotsiaalmeediakanalit jaotusmaterjali ja õpilast puudutava teabe hoidmise kohana, võite te seda samahästi kogu oma õppetundi puudutava infopaigana kasutada. Selline info hoiustamine on reeglina üsna turvaline, pealegi asub kogu teave ühes kohas, seda on võimalik kergesti taastada ja värskendada mistahes paigas, kus on olemas internetiühendus. Info, mille te muidu nagunii oleksite pidanud üles kirjutama, muutub nüüd millekski, mida võib nimetada lisandväärtuseks. See tähendab, et õpetaja poolt tehtud töö hulk jääb samaks, aga õpilased saavad sellest kordades suuremat kasu.

Wikipedia seletab lisandväärtuse mõistet kui mingit erilist nähtust, „mis ületab traditsioonilisi ootusi ja mis loob millelegi täiendava väärtuse suuri lisakulutusi tegemata“. Seega on kõik õnnelikud – nii õpetaja, õpilased kui kool.

Teine lisandväärtuse kirjeldus pärineb kirjutamis- ja toimetamisteenuse „Writing Wisely“ autori ja omaniku Laurie Dart'i sulest: „Lisandväärtus – see on oma klientidele pakutavad lisateenused traditsiooniliste teenuste kõrval. ... Need tõstavad teenusepakkuja väärtust klientide silmis.“ See on tähelepanuväärne, sest lisandväärtuse loomine annab võimaluse konkurentidest kõrgemale tõusta. Sotsiaalmeediakanali juurutamise korral võib see teile luua infotehnoloogia viimast sõna kasutava kooli kuvandi.

Teiste õpetajate toetus

Sotsiaalmeediakanal pakub suurepärast võimalust teistelt kolleegidelt tuge saada. Nii võib näiteks kooli kõigi inglise keele õpetajate tarbeks luua keskkonna, kus leiavad kajastamist kõikide õpetajate parimad töömeetodid. Sealt võiks leida niinajakaid anekdoote kui juhuiseid, kuidas tunnis probleemsete õpilastega toime tulla. Probleemi läbiarutamine kolleegidega võib olla tubli samm lahendusele lähemale.

Kui paralleelklassides õpetavad erinevad õpetajad, võivad nad kodulehekülje õpilastele koos luua. Nii väheneb tunduvalt iga õpetaja tööpanus ja saidi loomine pole esmakasutajatele enam nii heidutav.

Rootsi keele kursus edasijõudnutele Skype'i teel

Eva Raidma, SA Tuuru

Kas sul on Facebooki konto? Mis on sinu kasutajanimi Skype'is? Need ja muud taolised küsimused on saanud igapäevaseks. Ilmselt tuleb nõustuda, et praegu elatakse rohkem internetis kui kusagil mujal ning arvutist on saanud igapäevane töö- ja suhtlusvahend.

Mis ja kuidas?

Kaugtöö on muutunud maailmas lahutamatuks töövormiks. E-õpe ja sotsiaalmeedia vahendite kaudu õppimine areneb ning täieneb pidevalt. Kursustel, mida korraldatakse moodsaid interaktiivseid vahendeid kasutades, on suur eelis – aja kokkuhoid. Tänapäeval, mil pidevalt on kiire, on ajal suurim väärtus.

Lisaks on e-õppe suur eelis majanduslik kokkuhoid ning vähem sõitmist säästab ka loodust. Eriti oluline on see paigus, kus vahemaad on küllalt pikad ja kusagil osalemiseks on vaja sõita, näiteks Hiiumaal. Õppija saab osaleda kursusel just seal, kus ta parasjagu viibib.

E-õpe ei saa muidugi olla ainuke õppevorm, kuna see eeldab arvuti, vajalike programmide ja oskuste olemasolu.

Rootsi keelt olen õpetanud 10 aastat ja selle aja jooksul olen läbi viinud väga erinevaid kursusi: õhtukursusi, intensiivkursusi, loenguid jne. Enamasti on need olnud klassikalised klassiruumis toimuvad kursused, kus õpetaja viibib samal ajal õpilastega samas paigas ning kursuse aluseks on konkreetne keele õppematerjal.

Osalemine sotsiaalmeedia projektis on kujunenud ka mulle kui õpetajale huvitavaks kogemuseks. Rootsi keele kursuse läbiviimine Skype'i teel on olnud uus ülesanne. Olles varem aidanud Skype'i teel keelt õppida ühel inimesel korraga, otsustasin võimaluse avanedes väljakutse vastu võtta.

18-tunnine kursus toimus Sihtasutuses Tuuru 25. novembrist 30. detsembrini 2010. Grupis oli viis inimest.

Kursuse ülesehitus oli järgmine: Skype'i võimaluste tutvustamine SA Tuuru arvutiklassis 2 tundi + järgmisel päeval Skype'i proov kodust; Skype'i ja Mikogo kooskasutamine SA Tuuru arvutiklassis 3 tundi + iseseisev harjutamine kodus 1 tund. Alles seejärel algas kodus rootsi keele õpe Skype'i teel, mida oli kokku 10 tundi (5 x 2 akadeemilist tundi õhtuti).

Kursus lõppes loenguga sotsiaalsest häkkerlusest.

Skype'i-põhise kursuse eelised ja puudused minu kogemuse põhjal

Eelised

Püüdes kursuse alguses välja selgitada, millised on inimeste ootused, on vastus tihti peale sama: "Sooviksin õppida kõnekeelt, et oskaksin inimestega suhelda ja ennast väljendada."

Moodsate sotsiaalmeedia vahendite abil keelt õpetades on üheks suureks eeliseks värske õppematerjali kättesaadavus. Kui õpitakse keelt rääkima, siis tihti tahaksid inimesed vestelda tänapäevastel teemadel ning seega sobib internetist leitav aktuaalne informatsioon väga hästi. Keeleõppe puhul on internetis leiduvad sõnastikud ja sõnaraamatud suureks abiks, sest õpilastel on võimalik kiiresti leida vaste sõnale, mida nad ei tea.

Skype'i teel toimuva kursuse ettevalmistamine nõuab õpetajalt põhjalikku eeltööd ja palju aega. Kui klassikalise kursuse puhul on aluseks konkreetne õppematerjal ja õpetajal improviseerimisvõimalus suurem, siis *online*-kursusel see nii ei ole. Teisalt annab see ka suure eelise, sest õppematerjal koostatakse vastavalt konkreetse grupi keeletasemele ning materjalid saab varem kokku panna ja "üles seada". Samuti on neid materjale osaliselt võimalik kasutada teiste Skype'i-põhiste kursuste korral.

Online-materjalide seas leidub artikleid, videolõike, kuulamisfaile – ja kõik need on õpitavas keeles. Kõik grupis osalejad pääsevad materjalile võrdselt ja kiiresti ligi ning neid pole vaja kellelegi eraldi saata. Kui õppija ei ole saanud ühest tunnist osa võtta, piisab talle lingi saatmisest, ja juba on tal võimalus viia end õpituga kurssi. Õppijad võivad teatud teemasid käsitledes ja nendest rääkides kasutada illustreerimiseks oma fotosid ning näidata neid grupikaaslastele.

Õpetajal on kursuse läbiviimisel juhtroll. Sestap on ülioluline, et kasutatav materjal oleks enne hoolega läbi töötatud ning tekstiga seotud grammatilised aspektid põhjalikult üle vaadatud. Kui õpilastel tekib küsimusi, siis on võimalik neile kiiresti vastata.

Vestluse läbiviimisel on tähtis, et kui tekib paus, sekkub õpetaja ja annab sõna järgmisele või küsib täiendavaid küsimusi.

Niisugusel kursusel osalejad ja õpetaja võivad füüsiliselt paikneda erinevates ruumides või eri maades. Nõnda on võimalik jagada väga erinevaid kogemusi ning arendada silmaringi. Samuti kaovad füüsilised piirid klassiruumide ja eri riikide vahel.

Ei toimu ainult keeleõpe, vaid selle kaudu õpitakse paremini tundma ja kasutama ka näiteks arvuti programme ning omandatakse teisi vajalikke oskusi.

Kursusel puudub silmside õpilastega, mis võib olla nii positiivne kui ka negatiivne. Positiivsus seisneb selles, et tagasihoidlikud eestlased, kes klassiruumis ei kipu väga suud lahti tegema, julgevad Skype'i teel

rohkem rääkida. Nad ei häbene oma kaasõppijaid, sest teised ei näe, kui nad midagi valesti ütlevad.

Samas on õpetajal alati võimalus kasutada veebikaamerat ja sellega tagada pilt õpilastele.

Skype'i-põhiselt õpetades kasutab õpetaja rohkem õpitavat keelt. Ta ei lähe nii kergesti üle õpilaste emakeelele, kui teeks seda tavapärasel tunnis, kus näeb õppijate nägudel arusaamatust.

Puudused

Kaugkursustel on üheks miinuseks kehakeele puudumine. Keelt õpitakse palju ka kehakeele abil. Tihti kasutatakse klassiruumis mõne sõna seletamiseks või lause tõlkimiseks žeste, mitte ei panda lauset kohe õppijate emakeelde.

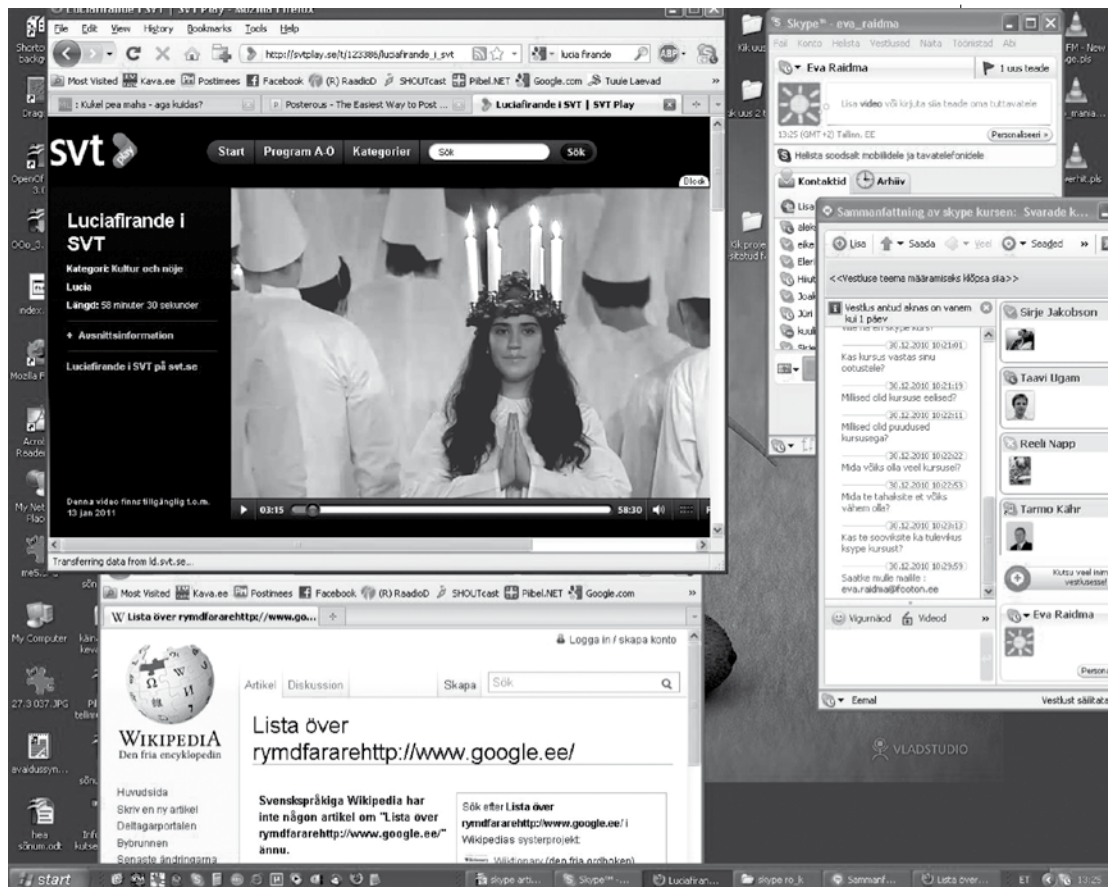
Õppijad võivad tunda end anonüümsena: ei kujune küünarnukitunnet ja ühtekuuluvust, mis tavaliselt klassiruumis tekib. Seetõttu on väga hea, kui ka Skype'i-põhise kursuse puhul saadakse kokku nii paljude osalejatega kui võimalik. Nõnda tekib pilt: ahaa, selle hääle taga on selline inimene.

Kursuse puudusena võin välja tuua ka materjalide paljusust. Pean oluliseks oskust hoida kursust teatud raamides.

Samuti võib puuduseks kujuneda arvutiprogrammide vähene tundmine. Seetõttu on väga oluline, et õpetaja oskaks enne küllalt hästi programme, mille raames ta plaanib kursust läbi viia.

Kokkuvõte

Sotsiaalmeedia kursuse õnnestumiseks on vaja põhjalikku ettevalmistust ja arvutiprogrammide tundmist, sihtrühma tundmist ning julget pealehakkamist. Skype'i teel tehtavate kursuste osakaal ja roll kasvavad tulevikus kindlasti.

Joonis 7. Pilt sellest, kuidas näeb välja õpetaja ekraan kursuse läbiviimise ajal. Õpetaja arvuti ekraanil on Skype'i-põhise tunni ajal lahti Skype'i konverentskõne aken kõigi kursusel osalejatega. Samuti vestluse aken, mida saab kasutada tahvlina. Konkreetse tunni teemaks olid Rootsi traditsioonid: rääkisime Lucia päeva tähistamisest ning vaatasime internetist Lucia päeva tähistamise ülekannet Stockholmi kirikust. Iga õppija ekraanil oli avatud video. Lisaks on allpool pildil avatud internetibrauser Wikipedia kodulehel, leidmaks vastet ja seletust uuele sõnale.

Õppijate kogemused kursusest

Eva Raidma, SA Tuuru

Abiks arvamuste kirjutamisel olid osalejatele varem saadetud küsimused:

- 1) Kas kursus vastas teie ootustele?
- 2) Millised olid kursuse eelised?
- 3) Millised olid kursuse puudused?
- 4) Mida oleks võinud kursusel rohkem olla?
- 5) Mida oleks võinud kursusel vähem olla?
- 6) Kas sooviksite Skype'i-põhist kursust ka tulevikus?

Õppijad võisid kas vastata lühidalt küsimustele või kirjutada pikemalt kursusest. Konkreetselt küsimustele vastanute arvamustest on tehtud kokkuvõtte. Allpool on lisatud ka ühe osaleja pikem kirjeldus kursuse kohta.

Kokkuvõtte nelja osaleja (Taavi Ugam, Sirje Jakobson, Reeli Napp, Tarmo Kähr) arvamusest

Kas kursus vastas teie ootustele?

Vastas küll ja kursuse toimumise sagedus – kord nädalas – tundus parem kui tavapärane kaks korda. Võib-olla keele arengu seisukohalt mitte nii väga, aga ajagraafikusse sobis selline õppimine paremini. Grupp tundus paraja suurusega; kui kursuslasi olnuks seitse, nagu algul maksimumina välja pakutud, oleks see vastanute meelest olnud liiga palju. Niisugusel kursusel võiks vastanute hinnangul olla kolm kuni viis inimest, siis on kasutegur kõige suurem. Kursuse läbinud said ettekujutuse, kuidas taolist kursust korraldatakse, ja kõik sujus hästi. Selgus, et Skype'i teel on võimalik väga edukalt keelt õppida. Tekkis huvi veel rohkem tutvuda sotsiaalmeedia võimalustega ja saada teada, kuidas neid kasutada keeleõppes.

Üks vastaja märkis: “Pigem ei vastanud mina kursuse ootustele – mu enda rootsi keele tase oleks võinud enne kursuse algust olla natuke parem. See oleks võimaldanud kursusest veelgi rohkem kasu saada.”

Millised olid kursuse eelised?

Suure eelisena toodi välja, et jäävad ära transpordi- ja ajakulu õppimispaika jõudmiseks. Samuti polnud vaja maksta õppeklassi eest. Oma kodus arvuti taga õppida oli väga mugav ja meeldiv. Mingeid pingeid see ei tekitanud – õhkkond oli rahulik ja enesetunne hea. Tasakaal iseseisva töö ja tunnis õppimise vahel oli väga hea.

Kuna ühe vastanu väitel polnud tema rootsi keele oskus kuigi hea ja tekstid, mida tuli lugeda, olid üsna rasked, siis sobis talle väga hästi, et tund oli kord nädalas – jäi küllalt aega, et tunniks ette valmistada.

Tugevaks eeliseks oli võimalus osaleda kursusel kodust lahkumata. Teine oluline eelis oli paindlik ajakava – kursuse tunnid said osalejatega koos kokku lepitud. Meeldis, et kursus oli õhtusel ajal. Samuti oli hea, et osalejaid ei olnud palju ning tänu sellele oli toimuvat parem jälgida. Lisaks jäi oluline info Skype'i vestluse aknasse alles ning ka hiljem võis seda vajadusel vaadata – erinevalt tavalises klassis tahvlile kirjutatust. Kursuse jooksul täienes sõnavara, paranes lausete moodustamise oskus, mida ju iga päev ei harjutata. Artiklid ja tekstid, mida loeti, olid paraja raskusega, et piisavalt juurde õppida.

Millised olid kursuse puudused?

Kontakt Skype'i kaudu ehk niinimetatud poolvirtuaalne koosolek ei ole päris see, mis ühiselt klassiruumis viibimine (puuduvad vahekommentaarid, näoilmed jne). Samas olid Skype'i ümberlülitused rääkijate vahel üsna kiired ja infot vahepeal kaotsi ei läinud, erinevalt näiteks telefonikonverentsidel kogetust.

Kasutamata jäi Skype'i videokonverentsi võimalus, mis tuli välja möödunud aastal. Ent sel juhul poleks saanud end arvuti taga nii vabalt tunda.

Puudusena nimetati veel, et ei tekkinud niisugust ühtekuuluvust grupiga, nagu koos käies, sest niisama lobisemist ju ei ole. Küsimustes kokkuleppimine olnuks silmast silma lihtsam. Skype'is pidi rohkem üksteise järel ootama, enne kui õnnestus midagi öelda, ja kinnitama, et oled asjadest aru saanud. Tavalises tunnis olnuks see ilmselt loomulikum.

Üks kursuslane pani enda puhul tähele, et pikapeale kippus tähelepanu hajuma, kuna tal oli arvuti elutoas, kus kogu aeg midagi toimus: vaadati telerit, räägiti juttu, koer haukus jne. Tavalises koolis või klassis niisuguseid probleeme ei tekiks. Sestap on Skype'i-põhise kursuse puhul vaja õppijal rohkem pingutada, et kindlustada endale rahulik keskkond kokkulepitud aegadel.

Leiti, et õppekeskkonna Moodle kasutamine oleks võinud olla aktiivsem. Moodle võimaldab eri tüüpi materjalide ülespanekut õppijatele – see on mugav viis mitmekesistada kursust. Moodle'is on mitmeid interaktiivseid vahendeid, mis oleks tulnud samuti kasuks.

Mida oleks võinud kursusel rohkem olla?

Mõni tund oleks võinud olla rohkem, ent kursuslased avaldasid lootust,

et seda saab ehk veel edaspidi. Kuna tegemist oli pilootkursusega, jäi see lühikeseks ja õppida jõuti üsna vähe. Olnuks vaja ehk veelgi rohkem grammatilist osa, mille põhjal võinuks anda ka mõne kodutöö. Samuti oleks võinud kodutööna kirjutada jutukesi, lühikokkuvõtteid. Kursus võinuks olla veelgi mitmekülgsem.

Üks vastanuist märkis: “Püüdsin küll oma vanu rootsi keele materjale läbi vaadata, aga selleks ei jäänud piisavalt aega, kuna koduseid ülesandeid järgmiseks tunniks oli üsna palju.”

Kuna Skype'i kaudu õppimine tundus väga mugav, oleks kursus võinud olla pikem. Kasuks oleks tulnud, kui kursusel saanuks mängida rootsikeelseid mängu à la “Minu Eesti”, arvata kirjelduse järgi ära mingi looma või eseme jms. Samas tunnistati, et taolised mängud eeldavad ehk ka paremat rootsi keele ja kultuuri tundmist. Ent väljapakutu võinuks teha kursuse huvitavamaks ja arendada hästi keelt.

Mida võiks vähem olla?

Kodutöödega pidanuks olema mõõdukas. Kui kodutöid saab palju, ei jõua neid lihtsalt teha – tööinimesel on ju palju muidki kohustusi. Teisalt ei tohiks kodutöid olla ka liiga vähe, sest ega muidu õpi, kui ise selleks aega ei võta.

Kas sooviksite Skype'i-põhist kursust ka tulevikus?

Üks vastanuist kinnitas: “Jah, kindlasti, praegu sai kursusest ainult maitse suhu ja mina oleksin nõus meelsasti jätkama.”

Veel märgiti, et soov oleneb rahalistest võimalustest ja sellest, kas tulevikus üldse pakutakse midagi niisugust. Tähtsaks peeti, et kursuse tempo ei oleks liiga kiire, sest muu elu tahab ka elamist. Samuti leiti: “Oleks hea, kui saaks taolisel kursusel osaleda pikemat aega – näiteks aasta jooksul.”

Toomas Kokovkin SA Tuuru rootsi keele kursusest Skype'i teel

Minu igapäevane töö on arvutipõhine – toimetan fotosid ja tekste ning ühendun selleks internetis üle maailma. Ka keeleõpe ei ole mulle võõras, saan suheldud 7–8 keeles. Olen ise korraldanud ühte veebipõhist õppekava oma erialal. Nii et rootsi keele kursust Skype'i teel asun ma hindama keskmisest suurema kogemusega õppuri seisukohalt.

Minu meelest toimis õppetöö üsna hästi, keeleoskuse täiendamiseks sobib õppimine virtuaalsetes töörühmades küll. Siinkohal aga mõned mõtted.

Õpetajast.

Meie õpetaja oli väga hea, paistab, et Skype'i kaudu õpetamiseks oli ta välja kujundanud lihtsa, kuid tõhusa metoodika. Kuigi silmside puudus, oskas ta kenasti kogu rühma panna koostööd tegema. Erinevate vahendite, nagu tekst, pilt, heli, kombineerimine toimis üllatavalt lususalt. Siiski arvan, et kaugõpe sobib paremini kirjutatud teksti lugemise ja tõlkimise jaoks ning vähem grammatika ja veel vähem kõnekeele õppimiseks.

Skype'ist ja muust tehnikast.

Õnneks olid internetiühendused head ning häirivaid katkestusi või heliprobleeme tekkis harva. Kuid tagantjärele arvan, et me töötasime tehnilises mõttes piiri peal. Viie-kuueliikmeline õpperühm on ilmselt maksimum, mida saab niisuguses kaugõppes kasutada. Ja seda mitte üksnes ühenduskvaliteedi, vaid kogu õppetöö korraldamise mõttes. Väga oluliseks osutub arvutioskus. Kohati tundus, et isegi Skype on liiga keeruline oma akende ja mitme kliki kaugusel olevate valikutega. Kuigi alguses plaanisime kasutada ka muid töökeskkondi, muutus see praktikas võimatuks.

Mulle näib, et rühmapõhiseks õppetööks võiks Skype programmeerida lihtsustatud versiooni. Kuna õppija peab kiiresti ümber lülituma mikrofonile, tekstikasti või videolõigu vahel, kaob tegutsemise ajal võõrkeele jälgimine. Nii et algaja arvutikasutaja ilmselt hakkama ei saaks.

Rühmatööst.

Kaugõpe on kindlasti väga tõhus lisavõimalus tavaõppele. Eriti äärealadel ja saartel, nagu meie, ja eriti veel sügava lume ajal. Kuid loomulikult on sellel ka oma puudused ja minu jaoks avalduvad need inimeste vahetu suhtluse puudumises. Pakuksin, et kaugõppe vormiks peaks olema üks viiele ehk üks töötuba üheskoos klassis ja viis töötuba internetipõhiselt. Meie kursus umbes niisugune oligi. Kuid pikema kursuse puhul oleks kindlasti vaja aeg-ajalt (kord kuus?) koos käia. Kaugtöö puhul on puuduseks ka see, et tegelikult on igasuguseid kõrvalisi segajaid, nagu sisseastuvad töökaaslased, lapsed, koerad, saabuval e-mailid jne, mistõttu on keskendunult poolteist tundi õppetööd läbi viia päris keeruline.

Kokkuvõtteks.

Skype (või mõni veel lihtsam keskkond) on väga hea täiendus keele õppimiseks õpetaja juhendamisel. Kuid seda saab kasutada vaid teatud tasemel õppijatega, kes valdavad nii arvutit kui ka keele algtaset. Eriti hea on kaugõpe selleks, et sundida muidu laiska inimest liigutama oma ajusid võõrkeele lainel.

Rahvusvahelise õpetaja-vahetustegevuse arendamine suurendab rahvaülikoolide koostööd

Annika Nummelin, Turu Soomekeelne Rahvaülikool

Sissejuhatus

Rahvaülikoolid on rahvusvaheliste projektidega tegelenud juba palju aastaid. Koos projektidega on paranenud personali rahvusvaheline kompetentsus ja rahvaülikoolid on olnud positiivselt nähtaval nii kohalikul, riiklikul kui ka rahvusvahelisel tasandil. Lisaks projektitegevusele on üha populaarsemaks muutunud õpetajate vahetusprogrammid, mis on innukatele osalejatele õppetöoks uusi ideid andnud. Rahvusvahelise liikuvuse ja koostöö suurendamist nähaksegi rahvaülikoolide tegevuses varasemast tähtsama osana. Paindlikuks ja tõhusaks toimimiseks vajab suurenenud vahetustegevus siiski ühtsemat korraldamist ja konkreetset planeerimist.

Projekti Lemon üks eesmärk on suurendada koostööd Soome ja Eesti rahvaülikoolide vahel. Nagu tõdetud, vajavad rahvaülikoolid ühist tegevusmudelit vahetuste korraldamiseks, ajaplaanide ja rahastamise organiseerimiseks, vahetusvõimalustest ja -kohtadest teavitamiseks ning ühiste kursuste korraldamiseks. Aastatel 2009–2010 koostati Turu Soomekeelses Rahvaülikoolis Lemon-projekti ühe osana rahvusvahelise õpetajavahetuse strateegia, mis püüab vastata just neile ülesannetele. Laia töörühma koostatud strateegia lähtepunktiks on õpetajaskonna rahvusvahelise ja mitmekultuurilise suutlikkuse ja oskuste edendamine. Eesmärk on varasemast paremini arvesse võtta nõudeid, mida ühiskond vabahariduslikule tegevusele esitab. Oskuste suurendamine on tähtis osa koolitamise kvaliteedi ja mitmekülsuse arendamisel ning õpetajate kvalifikatsiooni ja töömotivatsiooni edendamisel.

Õpetajavahetuse praeguse olukorra kaardistamiseks viidi Turu Soomekeelses Rahvaülikoolis läbi kõikide projektis osalevate rahvaülikoolide õpetajate ja koolijuhatajate küsitlus. Saadud vastuste abil püütakse vähendada võimalikke vahetuses osalemise takistusi, arendada vahetustegevust ja suurendada liikuvust.

Käesolevas artiklis käsitletakse küsitluse tulemusi lühidalt. Lisaks esitatakse artiklis küsitluse kokkuvõtte ja partnerrahvaülikoolide kommentaaride põhjal koostatud rahvusvahelise õpetajavahetuse visioon ning suunised rahvaülikoolide ühisteks järelmeetmeteks.

Küsitluse tulemused

Õpetajavahetuse küsitlus oli suunatud projektis osalevate Soome ja Eesti rahvaülikoolide õpetajatele ja koolijuhatajatele. Vastajaid oli kokku 146, kellest vaid veidi üle kaheksa protsendi oli osalenud õpetajavahetuses välismaal. Võrgupõhise koolituse vahendusel ei olnud vahetuses osalenud mitte ükski vastaja. Osalejatest umbes pooled olid põhikohaga tunniõpetajad ja pooled alla 14 tundi nädalas õpetavad tunniõpetajad. Tunniõpetajad, kellel on 14 nädalatundi või enam, ei ole selle küsitluse järgi vahetustegevusest üldse osa võtnud. Vahetuses on peamiselt osalenud rahvaülikoolides pikka aega (üle 15 aasta) tegutsenud isikud.

Vahetusperioodid olid üsna lühikesed, kuna pooled vahetuses varem olnud vastajatest oli osalenud 3–7 päeva kestnud vahetuses, veerand õpetajaist oli osalenud lühemas 1–2 päeva väldanud vahetuses ja veerand oli olnud vahetuses ühest nädalast ühe kuuni. Peale Soome ja Eesti viis vahetustegevus õpetajaid ka Türgi ja Rootsi.

Suurem osa vastajatest tõdes, et õpetamisvahetusest on kasu nii õpetaja kui õppeasutuse tegevusele. Õpetaja seisukohast olid vahetuses osalemise tähtsaimad positiivsed tulemused uute ideede saamine õpetamiseks ja tutvumine erinevate kultuuridega. Tähtsaks peeti ka kutseoskuste arendamist, tutvumist oma eriala kolleegidega ning uute õpetamis- ja õppimismeetoditega. Õppeasutuse poolelt vaadatuna arvati, et õpetajavahetus parandab rahvaülikooli nähtavust ja mainet rahvusvahelise tegutsejana. Positiivse mõjuna nähti ka rahvaülikoolide võrgustike ja koostöötahkude avardumist. Lisaks tundsid õpetajad, et tänu õpetajavahetusele laieneb kursuste pakkumine e-õppe ja teiste rahvaülikoolide õppematerjalide kaudu. Samuti leiti, et õppemeetodid ja -materjalid täiustusid ja mitmekesisustisid ning tekkis õpilastevahelisi koostöövõrgustikke.

Õpetajavahetust käsitlevas küsitluses selgitati välja ka tegurid, mis takistavad või raskendavad vahetuses osalemist. Õpetajate arvates oli kõige suuremaks takistuseks info puudumine vahetusvõimaluste kohta, koguni 40 protsenti vastanutest oli sellel seisukohal. Üks kolmandik õpetajatest arvas, et välismaised kontaktvõrgustikud olid puudulikud, veerandi puhul piirasid osalemist aga ajakasutusest tulenevad takistused. Tähelepanuväärne on samuti see, et eneseusalduse puudumine piiras peaaegu iga neljanda vastaja osalemist. Ent vahetuse rahastamist ei peetud märkimisväärseks probleemiks. Takistuseks võis olla ka isiklik elusituatsioon – pere, väikesed lapsed ja töö sobitamine vahetusega piiras osalemist umbes viiendikul vastanutest. Peaaegu kolmandik küsitletuist ei olnud kogenud mitte mingeid takistusi.

Küsitluses uuriti õpetajatelt ka seda, kas nad oleksid tulevikus õpetajavahetusest huvitatud. Suurem osa vastanutest oli huvitatud mingis vormis osalemisest: erineva pikkusega vahetus välismaal,

vahetus Interneti kaudu või külalisõpetajate vastuvõtmine. Vastuste põhjal on rahvaülikoolide õpetajatele ajalise kestuse poolest kõige sobivam umbes ühe nädala pikkune või lühem vahetusperiood. Enamik vastajatest oli seisukohal, et mõte vahetustegevuse koondamisest rahvaülikoolides igal aastal korraldatavale ühele vahetusnädalale on hea idee, ning arvati, et see võib suurendada ka üleriigilist ja rahvusvahelist nähtavust nii rahvaülikoolide sees kui ka väljaspool.

Vahetustegevuse arendusideed

Kuna küsitluse tulemuste põhjal oli õpetajaskonnale kõige suuremaks takistuseks puudulik teavitamine vahetusvõimalustest, tuleb panustada just informeerimisse ja tegevuse nähtavusse. Informeerimine puudutab nii rahvaülikoolide siseteavituse tõhustamist kui ka rahvaülikoolide vahelise infovahetuse suurendamist. Õpetajavahetusega seotud info peab olema ajakohane, kiiresti värskendatav ja õpetajatele lihtsalt ligipääsetav.

Vahetustegevuse ühtlustamiseks vajavad rahvaülikoolid ühist andmeotsingu ja -levitamise kanalit. On tehtud ettepanek luua oma võrguportaal, kust õpetajad leiaksid kergesti andmeid koostööd tegevatest rahvaülikoolidest ja teistest vahetusvõimalustest. Võrguportaal võimaldaks ka andmete värskendamist reaalajas ja võimalikest muudatustest informeerimist. Veebileht võiks samuti sisaldada õpetajate vestlusnurka ning ekspertide ja koolide tutvustusi. Lisaks saaks portaali kaudu mugavamalt korraldada iga-aastast vahetusperioodi.

Õpetajavahetustegevuse tugevdamiseks soovitatakse, et iga rahvaülikool nimetaks õpetajavahetuse koordinaatori, kes vastutab vahetustegevuse koordineerimise ja korraldamise eest ning kes on teadlik kõigist võimalikest vahetus- ja finantseerimisprogrammide st ning õppeasutusse tulevatest ja vahetusse minevatest õpetajatest. Koordinaator jagab rahvaülikoolisiseselt õpetajatele vahetusipuudutavat teavet ja värskendab oma kooli andmeid portaalis. Õpetajavahetuse koordinaator on vahetustegevuse jätkuvuse seisukohast keskses rollis.

Lõpuks

Õpetajavahetuse küsitlusest kogutud vastuste põhjal on projektis Lemon osalevate rahvaülikoolide õpetajate valmisolek vahetuses osaleda suur. Rahvaülikoolidel tuleks seega aktiivselt vahetustegevust arendada. Arendustegevuse kaudu tõusevad kõrgemale tasemele rahvaülikoolide õpetajate oskused, õpetamine muutub mitmekesisemaks ja selle kvaliteet paraneb ning suureneb rahvusvaheline koostöö. Õpetajavahetuse ja

rahvusvahelise koostöö abil edendatakse ka teisi kaasaja ühiskonna tähtsaid aspekte nagu õpetajate ja õpilaste kultuuritundmist, suutlikkust töötada mitmekultuurilises keskkonnas ning elukestvat õppimist.

Turu Soomekeelse Rahvaülikooli õpetajavahetuse strateegia tööühm sõnastas projektis Lemon osalevate rahvaülikoolide rahvusvahelise õpetajavahetuse visiooni ettepaneku:

„Rahvaülikoolide rahvusvaheline õpetajavahetustegevus on aktiivne ja nähtav, ning õpetajatel on head võimalused tegevuse eri vormides osalemiseks.“

Kvaliteetne täiskasvanuharidus – koolide toimetuleku võti

Heli Kaldas, Haapsalu Rahvaülikool

Täiskasvanuharidus Eestis on suurte muutuste ootel. Valmimas on uus täiskasvanute koolituse seadus, mis toob koolitusasutustele hulgaliselt uusi ülesandeid, nagu nõuded täiskasvanute koolitusasutusele, sealhulgas dokumentatsioonile, koolituslubade väljastamise viis, andmete sisestamine Eesti hariduse infosüsteemi jpm. Kõigi nende uuenduste laiemaks eesmärgiks on koolitusasutuste kvaliteedi tõstmine ja kindlustamine. Projekti “Lemon” eesmärgiks on piiriülese koostöö kaudu Eesti ja Soome rahvaülikoolide uuenemine ja arendamine, mis ajendas kirjutama kvaliteetsest juhtimisest ja tegutsemisest täiskasvanuharidusasutustes.

Koolituskeskused vajavad muudatusi

Täiskasvanuhariduse kvaliteet on teema, millele avalikkus on viimastel aastatel pööranud suurt tähelepanu. Haridus- ja Teadusministeerium on algatanud 2010. aastal uue täiskasvanute koolituse seaduse loomise. Uues täiskasvanute koolituse seaduse eelnõus on sätestatud täiendu skoolitusasutustele kohustuslik sisehindamine, mis peaks olema üks koolide pideva parendamise ja arengu võimaldaja.

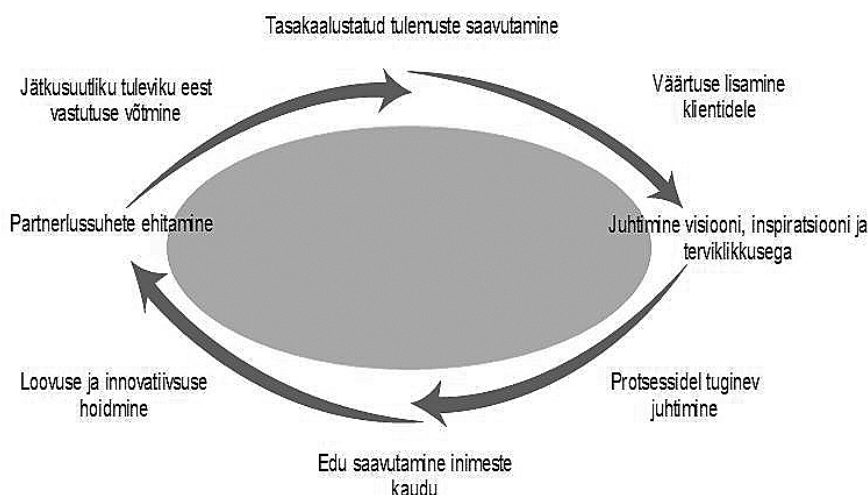
Eesti Vabaharidusliitu kuulub praegu 80 organisatsiooni, kelle seas on rahvaülikool, rahvakool, õpiring ja -seltse, koolituskeskusi, õppekeskusi. Kõik nad on võinud valida endale nime oma soovi ja tahte järgi, lähtudes erakooli seadusest ja täiskasvanute koolituse seadusest, mis kehtib 1993. aastast ning on ilmselgelt jalgu jäänud reaalsele elule. Nii nagu vajab muudatust seadus, vajavad muudatusi ka koolituskeskused. Paljudest väikestest seltsidest ja ühingutest on välja kasvanud õppeaasta põhimõttel tegutsevad rahvaülikoolid ja rahvakoolid. Need on koolid, mis püüavad pakkuda koolitusi mitmes valdkonnas, alustades septembris ja lõpetades mais, viies võimaluse korral läbi ka suvekursusi ja laagreid. Rahvaülikoolid on võimelised ellu viima mitmesuguseid Euroopa Liidu projekte ja haridusprogramme.

Mis on selles siis nii märkimisväärsed, küsivad paljud. Ja vastus on: selleks et erinevaid projekte ellu viia, peavad rahvaülikoolid tulema toime suure hulga tasulise koolituse korraldamisega, mis tänapäeval polegi nii lihtne. Seega tuleb täiskasvanuharidusasutustel endil leida järjepidevalt vahendid parema toimetuleku ja kvaliteetsema

juhtimise saavutamiseks. Organisatsiooni juhi esmane ülesanne on kvaliteedijuhtimise põhimõtete teadvustamine endale, nende viimine personalini ja vastutuse võtmine protsessi eestvedamiseks. Kõik koolitusasutuse liikmed peaksid teadma vastuseid küsimustele: *miks, kuidas, millal, millisel viisil?*

Täiskasvanuhariduse kvaliteedi tagamise võimalused

Maailma parimates haridussüsteemides on jõutud äratundmisele, et pole võimalik parandada seda, mida ei mõõdeta². Ka P. Drucker väidab: “Kui tahate midagi saavutada, siis mõõtke seda. Kui te seda mõõta ei suuda, siis unustage parem ära.”³ Rääkides kvaliteetsest organisatsioonist, räägime eelkõige kvaliteedijuhtimisest ja kvaliteedi hindamisest. Organisatsiooni kvaliteedijuhtimisest hakati enam rääkima 1980. aastatel ja see on ka aeg, mil hakati kvaliteedijuhtimise põhimõtteid juurutama haridusellu, mis koolide üha kasvava autonoomsusega võimaldab oma tegevust paremini hinnata⁴. Eesti ja paljude Euroopa haridusasutuste kvaliteedi hindamise üheks teoreetiliseks lähtekohaks on Euroopa Kvaliteedijuhtimise (European Foundation for Quality Management, edaspidi EFQM) täiuslikkusmudel⁵. Mudelit on võimalik kasutada enesehindamise vahendina, organisatsiooni ühise keele ja mõtteviisi alusena, olemasolevate tegevuste raamistikuna, organisatsiooni juhtimissüsteemi struktuurina, mis on olulised tegevusvaldkonnad ka haridusasutuses ja nõuavad pidevat jälgimist. Euroopa Kvaliteedijuhtimise täiuslikkusmudel tugineb kaheksale põhimõttele⁶.

Joonis 8. EFQM-i täiuslikkusmudeli põhimõtted. Allikas: www.efqm.org

Selleks et organisatsiooni kvaliteedi hindamisel kasutada EFQM-i täiuslikkusemudelit, tuleb eelkõige saada selgust, kas mudeli tegevuspõhimõtted on üldse organisatsioonile vastuvõetavad⁷. Organisatsiooni juhtkond peab suutma tagada põhimõtete omaks võtu, töötajate poolehoiu kogu protsessile. Kui juhid ei suuda töötajaid piisavalt motiveerida ja selgitada neile hindamise vajalikkust, siis võib tekkida olukord, kus hindamisprotsess on vaevaline, mitte tõsiselt võetav ja mõttetu. Juhi ülesanne on inimesi suunata⁸, mida tuleks teha tulemusi juhtides.

Haridusasutuste, sealhulgas täiskasvanuharidusasutuste, kontekstis alustatakse kvaliteedijuhtimise põhimõtete rakendamist üldjuhul enesehindamise rakendamisega. See annab tagasiside kõikidelt organisatsiooni juhtimistasanditelt ja liikmetelt ning huvigruppidele, juhid saavad hindamatut teavet oma organisatsiooni tugevate külgede ja parendusvaldkondade kohta. Kuna enesehindamise peamine eesmärk on organisatsiooni toimivuse parandamine, siis peab see olema seotud organisatsiooni juhtimisprotsessidega, eriti strateegia ja äritegevuse planeerimisega. Juhtimine peab keskenduma tulemuste saavutamisele kogu majandusahela ulatuses⁹. Olulised tegurid hindamise rakendamise juures on organisatsiooni suurus, ressursid, organisatsioonikultuur, hindamise läbiviimise põhjused ja eesmärgid ning kindlasti ka see, kas organisatsiooni väärtused üldse toetavad enesehindamise läbiviimist¹⁰.

Näiteid Euroopa täiskasvanuhariduses rakendatavatest kvaliteedijuhtimise ja -hindamise võimalustest

Kvaliteedi hindamisega on Euroopas järjepidevalt tegeletud ja nii mitmeski strateegilises dokumendis on jätkuvalt märgitud kvaliteedi hindamise ja tagamise vajadust, kui olulist aspekti organisatsiooni tegevuses. Näiteks viitab Euroopa kvalifikatsiooniraamistiku loomise dokument kvaliteedi hindamise vajalikkusele, mille ühe viisina tuuakse välja järjekindlad hindamismeetodid, enesehindamine ja välishindamine. Lisaks rõhutatakse, et hindamistulemused peavad olema huvigruppidele (õppijad, õpetajad, tööandjad, omavalitsejad jne) kättesaadavad ning rakendada tuleb hindamisalast koolitussüsteemi¹¹.

Eestiski on täiskasvanuhariduse arengukavas 2009–2013¹² ühe eesmärgina välja toodud eelduste loomine täiskasvanutele oma haridustaseme või kvalifikatsiooni tõstmiseks kvaliteetse koolituse kaudu. Kuna Eesti on Euroopa Liidu liige, siis on võimalus võtta aluseks Euroopa Liidu juhised ja nõuanded haridusasutuste, sealhulgas täiskasvanuharidusasutuste kvaliteedi hindamiseks ning kohandada need Eesti vajadustele ja võimalustele. Loomulikult võib

Eesti täiskasvanuhariduse kvaliteedi hindamiseks luua hoopis uue hindamissüsteemi, aga autorina arvan, et enne tasub vaadata, mis selles valdkonnas on mujal maailmas juba tulemuslikult ära tehtud.

Täiskasvanuharidusasutuste kvaliteedi hindamise alal on Euroopas läbi viidud mitmeid projekte ja analüüse. Nii pakub Põhjamaade täiskasvanuhariduse võrgustik Nordic Network for Adult Learning (NLV) ülevaadet Põhjamaades rakendatavatest kvaliteedi tagamise süsteemidest¹³ ja võimaldab oma kodulehel ligipääsu vajalikule informatsioonile kvaliteedi hindamiseks. Lisaks võib täiskasvanuharidusega tegelev kool või ühing mitmes Euroopa riigis taotleda kvaliteedimärki EQM (*European Quality Mark*). EQM oli "Recall" ("*Recognition of Quality in Lifelong Learning*") projekt, mille raames töötati välja mitteamalase õppe kvaliteedi tagamise kriteeriumid. EQM mudeli loomisel osalesid kaheksa Euroopa riiki: Islandi, Taani, Itaalia, Leedu, Norra, Portugal, Sloveenia ja Inglismaa. EQM-i kodulehelt on võimalik kõigil huvilistel saada informatsiooni. EQM-mudeli loomisel lähtuti tervikliku kvaliteedijuhtimise põhimõtetest ning aluseks on võetud nii ISO kui ka EFQM-i täiuslikkusemudeli kvaliteedi hindamise kriteeriume¹⁴.

Eestis on mitu aastat tegeletud haridusasutuste enese- ja välishindamisega. Tasemehariduses on koolide hindamismudelid tuletatud EFQM-i täiuslikkusemudelist ja vanimad neist rakendatud Tallinnas, kus on läbi viidud erinevaid konkursse¹⁵. Lisaks rakendatakse Eesti kutseharidussüsteemis SA Innove ning Haridus- ja Teadusministeeriumi eestvedamisel kvaliteediauhinna konkursi ning Eesti kõrgharidussüsteemis viib SA Archimedes läbi programmi "Kvaliteedikindlustamine kõrgkoolis".

Ka Eesti täiskasvanuhariduses on olemas kvaliteedi hindamise kogemus – Eesti Vabaharidusliit (edaspidi EVHL) viis 2006. ja 2009. aastal läbi koolituskeskuste enesehindamise, mis tugineb õppija, õppija tööandja, personali ja õpetaja, kooli omaniku ja kohaliku omavalitsuse rahulolu hindamisele¹⁶. Hindamise mudeli koostas rakendaja (EVHL), arvestades koolitusasutuste sihti, eesmärki, huvigruppide ootusi, mille andmed koguti küsitluste teel. Läbi viidi sisehindamine, mille korraldas koolitusasutuse juhataja, kaasates õppijaid ja õpetajaid. Enesehindamine viidi läbi umbes 40 vabahariduskoolis, mis on väga väikeprotsentkõigist Eestist tegutseva isteraatäiendkoolitajaist. Haridus- ja Teadusministeeriumi hinnangul on koolitusloaga eratäienduskoolituse pakkujaid ca 400 ja ilma koolitusloata ca 1100¹⁷. Paljudes riikides pole tavaks tegutseda täiskasvanute koolitajana, omamata koolitusluba. Seepärast ongi vajalik rohkem reguleerida ka täiskasvanuhariduse valdkonda, tehes seda uue seaduse loomise kaudu. Nii riigil kui ka inimestel on õigus teada, milline on koolituskeskuse ja sealse koolituse kvaliteet.

Soomes on koolil sisehindamisprotsesside täiendamiseks igal

ajal õigus nõuda oma õpetamis- ja õppimistegevusele mitteametliku hinnangu andmist ning korrapärast ametlikku väliskontrolli ei rakendata¹⁸. Sellest võib järeldada, et maailmas on hindamise eesmärk liikunud kontrollimisest kaugemale, asendades selle teadvustatud enesehindamisega. Soomes võib häid näiteid tuua kutsehariduse kvaliteedijuhtimisest, kus rakendatakse EFQM-i täiuslikkusemudelil põhinevat, kuid kohandatud mudelit¹⁹. Samuti on kvaliteedihindamisse kaasatud täiskasvanuharidus, kus viiakse läbi kodanikukoolide kvaliteedivõistlust. Kodanikukoolid on Eestis tegutsevate vabahariduskoolide sarnased ja kvaliteedivõistlus toimub juba kuuendat korda²⁰. Võistluse eesmärk on muuta kodanikuinstitutsioonid elanike seas atraktiivsemaks, anda sisend kooli omanikule kooli vabaharidusliku koolituse kvaliteedi kohta. Soomes küll rakendatakse kvaliteedijuhtimist ja -hindamist, ent selle juurutamine ei käi sugugi probleemideta. Mõnel koolil on väga raske mõista täiusliku kvaliteedijuhtimise lähenemisviise. Probleemide põhjusena on esile toodud ebapiisavat planeerimist, usu puudumist valmis mudelitesse, ebamäärasest töökorraldusest, asjade ebaselgusest, jääku inimestevahelisi suhteid, vähest pühendumist ja veel palju muud²¹. Sellest võib järeldada, et probleemid, mis tekivad kvaliteedi hindamisega, on Soomes ja Eestis sarnased. See kinnitab veelgi enam, et enne ükskõik millise uuenduse rakendamist on vaja selgitust ja koolitust.

Kirjeldataud kvaliteedihindamise näited on vaid väike osa Euroopas rakendatavatest edukatest haridusasutuste kvaliteedi hindamise võimalustest, mille ühisosaks on hindamise lähtealuseks võetud kvaliteedijuhtimise põhimõtted.

Kokkuvõte

Maailmas on hindamise eesmärk liikunud kontrollimisest kaugemale, asendades teadvustatud enesehindamisega. EFQM-i täiuslikkusemudel on aluseks võetud paljude organisatsioonide, sealhulgas haridusasutuste, kvaliteedi hindamisel Euroopas ja Eestis. Euroopas on rakendatud ja viidud läbi mitmeid olulisi projekte täiskasvanuharidusasutuste kvaliteedi hindamise toetamiseks. Eesti võib liituda EFQM-i või Põhjamaade NVL-i võrgustikuga ja aktsepteerida Eesti riigi tasandil Euroopas toimivaid kvaliteedi hindamise mudeleid. Võimalik on luua ka uus mudel, mis tugineb kvaliteedijuhtimise põhimõtetele, toetab terviklikku lähenemist ja sobib igat tüüpi täiskasvanuharidusasutustele. Eesti täiskasvanuharidusasutustele tulevikus täiskasvanute koolituse seadusega ette nähtud rakendused on eelnõus rakendusajaga 2015. aasta lõpp. Seega on piisavalt aega, et saaksid tehtud vajalikud ettevalmistused ja vajadusel läbi viidud pilootprojektid. Haridus- ja Teadusministeerium peaks uue seaduse võtmise pöörama tähelepanu

sisehindamise eesmärgile ja selgitustööle hindamise vajalikkuse kohta, sest koolitusasutus soovib enne selle kohustuslikku rakendamist teada, miks, kuidas, millal, millisel viisil.

Viited

Täiskasvanute koolituse seaduse eelnõu (seisuga 05.01.2011). Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

² Kuidas maailma tulemuslikumad haridussüsteemid on jõudnud tippu? OECD, 2008 [29.10.10].

<http://www.hm.ee/index.php?048181>

³ Tsiteeritud raamatust Jaak Leimann, Per-Hugo Skärvad, Juhan Teder. *Strateegiline juhtimine*. Tallinn: Külim, 2003.

⁴ *Sisehindamisalane uuring. Lõpparuanne*. Koostaja Toomas Kink. Haridus- ja Teadusministeerium, 2008 [28.01.2011].

www.hm.ee/index.php?popup=download&id=9632

⁵ EFQM. *Täiuslikkuse hindamine*. Praktiline teejuht organisatsiooni enesehindamise strateegia edukaks väljatöötamiseks, elluviimiseks ja ülevaatuseks [02.11.2010].

http://files.eaq.ee/taiuslikkusmodel/taiuslikkuse_hindamine.pdf

⁶ EFQM. *The Transition Guide*. How to upgrade to the EFQM Excellence Model 2010. (2010). EFQM. [2011, aprill 21]. http://www.efqm.org/en/PdfResources/Transition_Guide.pdf

⁷ Tiia Tammaru. Ülevaade võimalikest mudelitest sisehindamise läbiviimisel. *Õppeasutuse sisehindamine*. Toimetaja Maie Kitsing. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium, 2008, lk 69–100.

⁸ Peter F. Drucker. *Juhtimise väljakutsed 21. sajandiks*. Tallinn: Pegasus, 2003.

⁹ Samas.

¹⁰ Tiia Tammaru. Ülevaade võimalikest mudelitest sisehindamise läbiviimisel. *Õppeasutuse sisehindamine*. Toimetaja Maie Kitsing. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium, 2008, lk 69–100.

¹¹ Euroopa kvalifikatsiooniraamistiku loomise kohta elukestva õppe valdkonnas. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu soovitus, 23. aprill 2008 [03.11.10].

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:111:0001:0007:ET:PDF>

¹² *Täiskasvanuhariduse arengukava 2009–2013*. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium, 2009.

¹³ *Systematic quality assurance in adult learning*. Nordic tiles in a mosaic. Nationellt centrum för flexibelt lärande, 2008 [01.01.2011].

<http://www.nordvux.net/page/578/kvalitetsnatverk.htm>

¹⁴ *European Quality Mark. Business Model* [03.01.2011].

<http://www.europeanqualitymark.org/home>

¹⁵ *Tallinna haridusasutuste sisehindamine ja tunnustamine*. Koostajad Signe Kast, Meelis Kond. Tallinn: Tallinna Haridusamet, 2008.

¹⁶ *Vabahariduslike koolituskeskuste sisehindamise kokkuvõte 2010. aastal*. Koostaja Ivo Eesmaa. Tallinn: Eesti Vabaharidusliit, 2010 [02.01.2011].

http://www.vabaharidus.ee/public/files/EVHL_Sisehindamisraport_2010_veebi_18_10_10.pdf

¹⁷ *Eratäiendkoolitajate küsitlus*. Haridus- ja Teadusministeerium, 2010 [28.01.2011].

http://www.vabaharidus.ee/public/files/2010_erakoolitajate_kysitus.pdf

¹⁸ Kuidas maailma tulemuslikumad haridussüsteemid on jõudnud tippu? OECD, 2008 [29.10.10].

<http://www.hm.ee/index.php?048181>

¹⁹ *Rekomendation om kvalitetsledning för yrkesutbildningen*. Helsingfors: Universitetsstryckeriet, 2008 [01.11.10].

http://www.oph.fi/download/46598_rekommendation_om_kvalitetsledning_for_yrkesutbildningen.pdf

²⁰ *Kvalitetsutmärkelser för medborgarinstitut*. Helsingfors: Undervisningsministeriet, 2010 [12.10.2010].

http://www.oph.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/oph/embeds/121256_kvalitetsutmarkelse_2010.pdf

²¹ Pentti Nikkanen, Heiki K. Lyytinen. *Õppiv kool ja enesehindamine*. Tartu: El Paradiso, 2005.

Rahvaülikoolid vabaharidustöös

Pertti Jääskä, Porvoo Rahvaülikool

Praegune olukord

Vabaharidus on tähtis osa Soome täiskasvanuhariduse süsteemist. Eri tüüpi täiskasvanukoolituses osaleb igal aastal ligi 1,7 miljonit inimest. Sellest üle poole moodustab vabaharidus, suures osas rahvaülikoolides toimuv õppetöö.

Vabahariduslikud õpingud edendavad nii üksikisikute heaolu kui ka ühiskondlikku ja sotsiaalset kapitali. Vabahariduslikul koolitusel on oma seadus, mis kujutab endast tegevus- ja finantseerimisseadust. Vabahariduse õppeasutuste põhiosa kuulub eraomandusse, välja arvatud rahvaülikoolid.

Vabahariduse juured on põhjamaises rahvaharidustraditsioonis. Vabaharidus moodustub pika arengu tulemusena sündinud õppeasutuste võrgustikust ja nende pakutavast õpetusest. Vabaharidusele on iseloomulik, et koolituse eesmärkide ja sisu üle otsustavad õppeasutuste ja organisatsioonide taustaühendused ülalpidamisvolituste piires peamiselt ise. Koolitust ei reguleerita õppeplaanide või eksamite alusel. Oluline iseloomulik joon on olnud ka osalemise vabatahtlikkus.

Vabahariduse seadused on traditsiooniliselt olnud riigitoetusseadused, milles tegevuse sisu on suhteliselt vähereguleeritud.

Vabahariduse õppeasutuste hulk seisuga 1.1.2009 oli järgmine:

Tabel 1.

Vabahariduse õppeasutused	
Rahvaülikoolid (soome keeles kansalaisopistot – tõlkija märkus)	206
Rahvaülikoolid (soome keeles kansanopistot – tõlkija märkus)	88
Suveülikoolid	20
Õppekeskused	11
Kehakultuuri koolituskeskused 14, millest 11 riiklikud ja 3 piirkondlikud.	
Kokku 339 õppeasutust	

Vabahariduse töövormide ülalpidamise süsteem on erinev. Rahvaülikoole hoiavad peamiselt ülal vallad (187). Nelja rahvaülikooli peab ülal valdade ühendus. 26 rahvaülikooli ülalpidajaks on eraühendus

või sihtasutus. Seoses läbiviidavate valla- ja teenindussüsteemi reformidega on rahvaülikoolide ülalpidamise süsteem praegu tugevas muutuste etapis.

Vabahariduse õppeasutused võivad korraldada ka koolitust toetavat või sellega lähedases seoses olevat arendus- ja teenindustegevust (tasulist teenindustegevust). Seaduses on vabahariduse eesmärgiks sätestatud „elukestva õppe põhimõtte alusel toetada indiviidide isiksuse mitmekülgset arengut ja võimet tegutseda ühiskonnas ning edendada demokraatia, võrdsuse ja pluralismi teostumist Soome ühiskonnas“. Rahvaülikoolid on kohalikel ja piirkondlikel haridusvajadustel põhinevad õppeasutused, mis pakuvad võimalusi vabatahtlikuks õppimiseks ja kodanikuoskuste arendamiseks.

Avatud ülikool

Avatud ülikooli algusaastatest alates on vabahariduse õppeasutustel olnud keskne tähendus, kuna avatud ülikooliharidust on püütud anda valdades, kus ülikoole pole. Koostöö on avatud ülikoolil aidanud ellu viia piirkondliku võrdsust. Koostöö tähendus on positiivsel moel jäädvustatud nii avatud ülikooli strateegias kui ka töörühma „Elukestev õppimine ülikoolis“ soovitustes ja mõneski teises dokumendis.

Sisserändajakoolitus

Sisserändajakoolituse eest vastutab õieti tööjõuministeerium, aga tööjõupoliitilist koolitusteipakut tingimata igasomavalitsuses. Seetõttu on vabahariduse õppeasutustel ja täiskasvanute gümnaasiumidel nendes piirkondades suurem roll.

Sisserändajate koolitusvajadused on erinevad. Rahvaülikoolidesse ja koolituskeskustesse ning muudesse vabahariduse õppeasutustesse tulevad õppima just need inimesed, kes ei ole taotle tööd tööjõuametite kaudu. Paralleelse koolituse kasvamist mööda tuleb vabatahtliku täiskasvanukoolituse ringi üha rohkem ka tööjõuministeeriumi kliente.

Rahastamine

Riik rahastab vabahariduslikku koolitust riiklike subsiidiumide kaudu. Koolituse finantseerimine ei sisalda seaduslikku omavalitsuse subsiidiumi. Õppeasutustele võidakse taotluse põhjal eraldada riiklike lisatoetusi. Need on arendustegevuseks ja asutamisprojektidele antavad riiklikud ja erakorralised toetused.

Rahvaülikoolide riiklikud subsidiumid ja toetused 2011. aastal			
	Subsidiumid	Toetused	Kokku
Lõige 29.30.30			
Rahvaülikoolid	91 026 000	2 630 000	93 656 000

Rahvaülikoolide ühikuhinna arvutamisel on siirdutud ühele ühikuhinnale. Ühikuhinna astmelisus säilitati siiski tihedasti asustatud valdades nii, et ühikuhind on viisteist protsenti kõrgem nendes rahvaülikoolides, mille asukohavalla elanike tihedus on üle saja.

Tulude struktuur

Rahvaülikoolis moodustub tulude struktuur lisaks riiklikule subsidiumile ja toetusele ka ülalpidajate rahastamisest, õppurite tasudest ja tasulisest teenindustegevusest. Riiklikud subsidiumid moodustuvad tervikuna vabahariduse seaduse järgse tegevuse põhjal.

Rahvaülikoolis kulub tähelepanuväärne osakaal rahastusest tegevuskuludele. Õppetasudel on rahvaülikoolis samuti väga suur tähtsus. Täiskasvanute õppekupongi tüüpi toetuse abil on võimalik korraldada koolitust nii, et toetus suunatakse alaesindatud rühmade kursusetasude alandamiseks. Just neil rühmadel on õppetasud tihti takistuseks koolituses osalemiseks. Nii toimides edendatakse samal ajal hariduse võrdsust.

Tulevik

Vanuserühma- ja rahvastiku muutused riigi eri piirkondades peegelduvad eri viisil koolituse nõudluses; tõenäoliselt on vananeva rahvastiku haridusvajadused suunatud just rahvaülikoolidele.

Riiginõukogu kantselei algatatud vananemispoliitika ülevaateprojekti raames on koostatud ülevaade vananemisarengu mõjudest ja vajalikest meetmetest (Riiginõukogu kantselei väljaanne 1/2009).

Ülevaade näitab, et töökarjääri pikendamiseks tuleb mitmekülgsest panustada noorte koolitusse pääsemisse ja tööturule jõudmise kiirendamisse ning täiskasvanud rahvastiku oskuste tõstmisse, et pensionilejäämise iga kõrgemale viia. Lisaks osutavad projekti raames koostatud ülevaated, et eri viisil tuleb püüda toetada seeniorrahvastiku heaolu ja elus osalemist. Nende ülesannete täitmisel on ka vabaharidustööl täita tähtis roll.

Vabahariduses ja rahvaülikoolide töös peegelduvad sisserände kasv ja rahvusvahelistumine eriti just keeleõppe ja muu ühiskonda

integreeriva koolituse suureneva nõudlusena. Kuigi sisserändajate vanusestruktuur on kogu rahvastiku vanusestruktuurist noorem, on ka sisserändaja taustaga täiskasvanute koolitusvajadused tohutud. Tööealise täiskasvanud elanikkonna lõimimiskoolituse eest vastutab tööjõuministeerium (praktilas tööjõuametid), ent selle elluviimisel vajatakse toimivat koostööd valdade ja koolituse korraldajate vahel.

Tööjõuministeerium vastutab ka lugemis- ja kirjutamisoskusest sisserändajate koolitamise eest.

Sisserändajate hulk ja osakaal vabatahtlikus ametialases täiskasvanukoolituses ja kõrgkoolitasemel on kasvamas. Tulevikus suureneb rahvaülikoolide tähtsus sisserändajate esmase koolituse korraldajana.

Globaliseerumine, tööelu ja tööturu muutus peegelduvad ka vabahariduse ülesannete, sisu ja võrdsuse tugevdamispüüdeid puudutavates väljakutsetes. Kliimamuutuse, globaalse majanduse ja jätkusuutliku arenguga seotud teadmiste suurendamine on 21. sajandi rahvahariduse suured väljakutsed. Vastukaaluks tööelu kiirenevale muutusele vajatakse ka vabaharidustöös uusi jõupingutusi tööealise täiskasvanud elanikkonna heaolu ja suutlikkuse ülalhoidmiseks. Globaalse majanduse nähtused ning info- ja kommunikatsioonitehnika arengu mõjud peegelduvad mitmel viisil kodanike elus ning tekitavad uusi võrdsus- ja polarisatsiooniriske. Need rõhutavad vabahariduse ülesandeid ühiskonna ühtsuse, võrdsuse, kollektiivsuse ja aktiivse kodanikuksõlemise tugevdajana.

Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia tähendus kasvab kogu aeg nii tööelus kui kogu elukeskkonnas. Endisest tugevamaks muutuvad kasutuskeskkonnad on muu hulgas personaalne kommunikatsioon, äritegevusprotsessid, eksperditöö, lokaliseerimistehnoloogia, süsteemide integreerimine, heaolu, tervise, ajaviite, kultuuri ja koolitusega seotud innovatsioonid, seadmetega ühendatud „intellekt“, nn agenttehnoloogia (nt mitmesugused broneerimis- ja infootsingusüsteemid), automaatne meedia ülekanne ja sensortehnoloogia (nt protsesside jälgimine reaajas).

Niisugune tegevuskeskkonna muutus eeldab vabaharidustööl ja ka rahvaülikoolidelt eriti head nõudluse tundmist ja kliendikesksust. Täiskasvanute koolitusvajadused diferentseeruvad pidevalt, mistõttu täiskasvanud on koolituse klientuurina üsna heterogeenne rühm. Täiskasvanuhariduse klientideks on rohkesti ka erinõustamist vajavaid kodanikke nagu väljapoole tööelu jäänud, puuduliku alushariduse saanud, õpiraskustega isikud ja sisserändajad. Täiskasvanukoolituses vajatakse hästi toimivat info-, juhendamise- ja nõustamisteenust, mille ülesandeks on suunata kodanikud eluolukorrale ja vajadustele vastavasse koolitusse ning neid õppe läbimisel toetada.

Selles uues tegevuskeskkonnas vajavad täiskasvanud ka

uut meedialugemisoskust. Oskust vajatakse digitaalseadmete tegevuspõhimõtetest arusaamiseks ja kasutamiseks ning digitaalsete teenuste kasutamiseks. Ent meedialugemisoskuse nõue ei piirdu üksnes tehnilise oskusega. See tähendab ka täiskasvanute võimet luua oluline suhe elektroonse meedia eri vormidega ja neis pakutava uue sisuga, mille tähtsus mitmesuguse teabe levitamisel kasvab kiiresti. Meedialugemisoskusesse kuulub kriitiline võime anda hinnang uutes vormides pakutud teabe usaldusväärsusele. Vabahariduse õppeasutuste peamine ülesanne on infoühiskonna nõutavate oskuste õpetamine eriti neile rahvastikurühmadele, kes ei ole kooliajal vajalikku põhiinfot saanud.

Viimase aja diskussioonides on esile tõstetud ka sotsiaalse meedia mõiste. See viitab interneti interaktiivsetele rühmatöö- ja väljaandesüsteemidele. Sotsiaalse meedia süsteemidele on iseloomulik, et osalejad saavad toota sisu, seda kujundada, kommenteerida, vestelda, materjali jagada ja omavahel võrgustikke luua. Küsimus ei ole pelgalt vahendites, vaid sotsiaalses tegevuses. Ei suhelda masina, vaid sama teenust kasutavate inimestega. Areng läheb avatud õpikeskkondade suunas. See asetab vabahariduse õppeasutused uue väljakutse ette. Nad peavad tegelema avatud õpikeskkondade arendusega, mis muu hulgas tähendab võrgupedagoogika eri vormide ärakasutamist. Samal ajal peavad nad õpilastele endiselt pakkuma traditsioonilist sotsiaalse kohtumise ja interaktsiooni võimalust.

Teenindusvõime

Rahvaülikoolid on endisest selgemini eristumas ja profileerumas. Väikesed, hajaasustuspriirkondades tegutsevad rahvaülikoolid võitlevad nõrgeneva vallamajanduse tagajärgedega. Väheneva põhipersonali võimalused rahvaülikooli tegevuse arendamiseks on nõrgad. Nende tegevust võib kirjeldada eelkõige vabaharidustööd ülalhoidvaks, samuti ei suuda nad vastata haridusest kõrvalejäänute vajadustele. Asustuskeskuste suured rahvaülikoolid on see-eest võimelised ressursse suurendama ja tegevust arendama. Nad võivad suunata ressursse ka haridusest kõrvalejäänute aktiveerimiseks.

Rahvaülikoolide tegevuses osaleb kõige rohkem koolitatud edukaid naisi. Raporti järgi rahuldavad rahvaülikoolide kursused hetke ja vahendite poolest teatud ajahetkel esile tõusvaid koolitusvajadusi, ilma et vabaharidustöö põhiülesande elluviimisega seotud eesmäärke silmas peetaks. Lisaks sellele peaksid rahvaülikoolid tähelepanu pöörama uutele osalejarühmadele (lapsed, noored, vananevad), võttes aluseks oma paikkonnal põhineva haridusülesande. Rahvaülikoolide tegevuse eelduste ja teenindusvõime erinevused on kasvamas.

Ühinemiste tagajärjel väheneb rahvaülikoolide hulk kiires tempos.

Rahvaülikoolide vahelise võrdsuse seisukohast ei ole hea, et jõukas vald võib suurendada riiklikku subsidiumi, lisades rahvaülikooli tunniressurssi. Valla rahastamise osakaal rahvaülikooli majanduses on tugevasti erinev, sõltudes valdade majanduslikust olukorrast.

Vabahariduse imago ja visioon sotsiaalmeedia ajastul

Aleksander Jakobson, Tartu Haritlaste Liit

Projekti Lemon üheks lähteülesandeks on edendada täiskasvanuhariduse imagot ühiskonnas ning aidata uuendada vabahariduskeskuste visioone ja strateegiaid.

Enne projekti algust (2008. aastal) enamus praegu projektis osalevatest inimestest ei teadnud, mis sotsiaalmeedia on, ei olnud enda arvates sellega varem kokku puutunud, kuigi paljud olid kasutanud e-kirju, osalenud veebifoorumites ja e-listides ning kasutanud õppimiseks või õpetamiseks keskkondi WebCT, Moodle, NING, mis on ju ka liigitatavad sotsiaalmeedia valdkonda.

Praeguseks on ainuüksi õppimiseks ja õpetamiseks kasutatavaid sotsiaalmeedia rakendusi üle saja. Orienteerumine kõigis nendes rakendustes käib on aeganõudev nii üksikisikule kui ka organisatsioonile. Seetõttu oli projekti lähteülesanne keskenduda muuhulgas ka vabahariduskeskuste visioonidele ja strateegiatele täiesti ajakohane.

Strateegilisest planeerimisest

Strateegiline planeerimine on eesmärkide püstitamine ja nende saavutamise teede kindlaks määramine, juba toimunud tegevuste ja hetkeseisu analüüsimine, hinnangute põhjal järelduste tegemine, uute eesmärkide sõnastamine ning eesmärkide saavutamiseks vajalike meetmete ja ressursside kavandamine.

Strateegiline planeerimine vabasektoris, võrreldes era- ja avaliku sektoriga, on suhteliselt uus nähtus. Strateegilise planeerimise formaalseks alguseks on peetud 1960.-ndaid või 1970.-ndaid aastaid, avaliku sektori ettevõtete juhtimises hakati strateegilist planeerimist kasutama 1980.-ndatel aastatel.

Eesti vabasektori organisatsioonides hakati sõnastama visioone ja missioone, tegema SWOT analüüse ja koostama arengukavasid varsti peale Eesti taasiseseisvumist, 1990.-ndatel aastatel. Sageli siiski jäid arengukavad nõrgaks oma rakenduslikus osas, sageli puudusid konkreetset ja mõõdetavad eesmärgid, meetmed ja ressursid nende täitmiseks jne. See on üheks olulisemaks strateegilise planeerimise probleemiks vabaühendustes ka praegu.

Paljude autorite¹ väitel on strateegilise planeerimise kasutegurid vabasektori jaoks järgmised:

- Kujuneb strateegilise mõtlemise, tegevuste ja õppimise tekkimine organisatsiooni sees ja huvigruppide vahel;
- Paraneb otsuste tegemise protsess;
- Kasvab organisatsiooni efektiivsus;
- Suureneb efektiivsus üldisel sotsiaalsel tasandil;
- Kasulik osapooltele, kes protsessis osalevad.

Strateegilise planeerimise jaoks on välja töötatud ja kasutusel mitmeid erinevaid mudeleid, kuid pole olemas üht universaalset strateegilise planeerimise mudelit, mis sobiks kõigile organisatsioonidele. Sobiv mudel kujuneb strateegilise planeerimise protsessis.

Planeerimise lahutamatuks osaks olevaks situatsioonianalüüsiks kasutatakse samuti mitmeid mudeleid. Üheks analüüsivahendiks on probleemipuu meetod, mille põhisisuks on ettevõtte või organisatsiooni ees seisvate probleemide sõnastamine, põhjuste ja tagajärgede analüüs ning esmatähtsuse ehk põhiprobleemi (-de) selgitamine.

Probleemid vabaharidussüsteemis

2007.a. EVHL korraldatud kirjaliku küsitluse ja seminaride käigus leidsid koolituskeskuste juhid, et peamised (pingerea 9 esimest) probleemid olid:

1. Stabiilse finantseerimise puudumine;
2. Arendustegevused alafinantseeritud;
3. Tehniline õppebaas on puudulik;
4. Koolitusvajaduse uuringud puuduvad;
5. Tugipersonali rahastamine puudub;
6. Vähene koolituskeskuste vaheline koostöö;
7. Heade töötajate, sh. heade õpetajate vähesus;
8. Õigusabi vähene kättesaadavus;
9. Vähene koostöö KOV ja teiste kohalike partneritega;

Kuigi näiteks „USA Rahvusvahelise Abi Agentuuri (USAID) iga-aastane Kesk-ja Ida-Euroopaningendise Nõukogude Liiduriikide vabaihenduste uuringu 2007 raport hindab Eesti kolmanda sektori organisatsioone piirkonna tugevamateks.²“, on Eesti vabasektori nõrkuseks eelkõige organisatsioonide majandusliku kestlikkuse tagamine³.

1 „Strateegilise planeerimise rakendamine Eesti kolmanda sektori organisatsioonides – Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liidu liikmesorganisatsioonide näitel.“, Kristiina Joost, Magistritöö, Tartu 2009.

2 Samas.

3 Samas.

Puudustele täiskasvanuhariduse rahastamisel pöörati palju tähelepanu ka Riigikontrolli aruandes Riigikogule⁴.

Projekti Lemon algperioodil kujutasime ette, et on võimalik leida ühised probleemid Eesti ja Soome partnerorganisatsioonidel, mida analüüsides on võimalik sõnastada tulevikuvisiioone ja täiustada koolituskeskuste strateegilist planeerimist üheskoos. Üpris kiiresti aga selgus, et eestlaste põhiprobleem, koolituskeskuste riigi- või KOV eelarvelise stabiilse finantseerimise puudumine, ei ole akuutne Soomes. Ühiseid probleeme meil kindlasti on, kuid koolituskeskuste juhtimisel ja tegevuse planeerimisel on oluline lähtuda tüüpilistest võtmeprobleemidest. Need on erinevad riigiti ja ka konkreetsetes koolituskeskustes.

USA teadlased J. David Hunger ja ja Thomas L. Wheelen on defineerinud juhtimisstrateegiat kui põhimõttelist reeglistikku kõige tüüpilisemate probleemide lahendamisel⁵.

Probleemipuu meetodit tutvustati partneritele projekti veebisaidil Moodle ja mitmel projektikoosolekul, viimati Tartu töötoas 11. oktoobril 2010. Diskussiooni sel teemal ei tekkinud, esiteks, osaliselt võib-olla seetõttu, et täiskasvanuhariduse strateegiline planeerimine arvatakse olevat eelkõige riigi tasandi pädevuses, teiseks, situatsioonianalüüsiks ja strateegiliseks planeerimiseks koolituskeskuste tasandil puudus partneritel tunnetatud vajadus ja võimalik, et ka - vajalik ettevalmistus ja huvi.

Siiski pean siinkohal vajalikuks tutvustada, analüüsida ja sõnastada mõned järeldused projekti käigus käsitletud probleemipuu juurte (Lisa 1) abil.

Probleemipuu juured

Skeemil on käsitletud vabahariduskeskuste põhi- ehk võtmeprobleemi, stabiilse rahastamise puudumine, mõjureid.

- **Ootused riigi ja kohalike omavalitsuste rahalisele toetusele** on Eestis olnud väga suured, eeskujuks Skandinaavia riikide palju suurem rahaline toetus täiskasvanuharidusele.

Täiskasvanuhariduse riigieelarveline napp rahastamine on seejuures probleem, mida ei saa lahendada tasandil (täiskasvanute

⁴ Täiskasvanute täiendus- ja ümberõpe, *Kas Euroopa Liidu rahaga parandatakse tööjõu kvalifikatsiooni ja konkurentsivõimet?* Riigikontrolli aruanne Riigikogule, Tallinn, 17. september 2010
⁵ Thomas L. Wheelen, J. David Hunger, *Strategic Management & Business Policy*, Prentice Hall 2006

täiendkoolituse keskused), kus see on ilmnenud. Lahendus tuleb leida riigi tasandil. Seetõttu seda siinkohal rohkem ei analüüsita. Pealegi on Riigikogus menetlemisel uue täiskasvanuhariduse seaduse eelnõu, milles käsitletakse ka täiskasvanu-hariduse valdkonna finantseerimist. Eelnõu ühes tööversioonis oli kavas⁶:

„Täienduskoolituse eest, mis võimaldab isiksuse, tema loovuse, annete, initsiatiivi ja sotsiaalse vastutustunde arengut ning elus vajalike teadmiste, oskuste ja võimete lisandumist, tasub sellest huvitatud füüsiline või juriidiline isik. Sellise koolituse toetuseks võidakse ette näha vahendid riigi- ja valla- või linnaelarves, kusjuures riigieelarve vahenditest toetatakse Haridus- ja Teadusministeeriumi kaudu vaid koolitusluba omavate täiskasvanute koolitusasutuste õpetajate ja direktorite (juhatajate) töötasu.“

- Oluliseks rahastamisallikaks koolituskeskustele on olnud mitmesugused **projektid**.

Projektide hulka mõjutav tagajärg-põhjus võimalik jada:

PROJEKTID ◀ OMAFINANTSEERING ◀ LAENUTINGIMUSED
- „ - ◀ PROJEKTIKIRJUTAMISE VÕIMEKUS ◀ RAHAPUUDUS

Selgitus: Rahapuudus takistab väga oluliselt uute projektide kirjutamist, tekib suletud ring – projekte on vaja finantsseisundi parandamiseks, kuid pole raha omafinantseeringuteks ega projektivõimekuse tõstmiseks.

Ka seda teemat siinkohal ruumipuudusel rohkem ei analüüsita.

• **Annetuste ja sponsorite osatähtsus** on Eestis olnud traditsiooniliselt väga väike, mistõttu selle põhjusi pole projekti käigus analüüsitud ega kirjeldatud. Strateegilise planeerimise etapis ressursside planeerimisel peaks iga organisatsioon või asutus analüüsima ja organiseerima kõiki võimalikke ressursse, sealhulgas annetusi, sponsoreid ja vabatahtlikke.

• **Koolitustegevus** on vabahariduskeskuste peamine tegevusvaldkond ja rahastamise allikas.

Analüüsime seda veidi põhjalikumalt (soovitav jälgida joonist lisas 1).

Kursuste hulka mõjutav tagajärg-põhjus võimalik jada:

1. KURSUSED ◀ ÕPPIJATE HULK ◀ VASTAVUS NÕUDLUSELE ja KVALITEET
" - " ◀ HIND
2. " - " ◀ TURUNDUS & PR ◀ RESSURSID (RAHA JA OSKUSED)
" - " ◀ TURUNDUSSTRATEEGIA JA -KOOLITUS
3. " - " ◀ KONKURENTS ◀ KONKURENTIDE ANALÜÜS
4. " - " ◀ KOOLITUSVAJADUSE ANALÜÜS
5. " - " ◀ KOOSTÖÖ ◀ KOOSTÖÖSTRATEEGIA

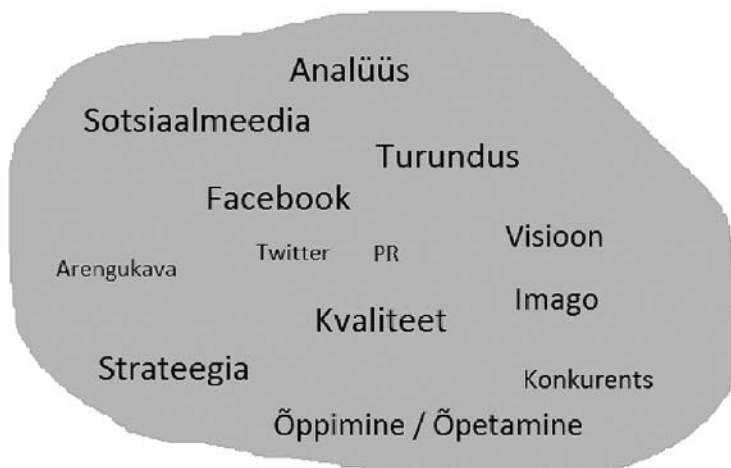
Selgitusi:

1. Arusaadavalt sõltub kursuste arv ja nende rahaline tulem õppijate hulgast, mis omakorda sõltub õppekavade vastavusest nõudlusele ja koolituse kvaliteedist; õppijate hulka mõjutab koolituse maksumus;
2. Kursuste arv ja pakkumise edukus sõltub ka sellest, kui hästi koolituskeskused oskavad oma kursusi pakkuda ja kui head on nende avalikkussuhted, mis omakorda on sõltuvad turundusoskustest ja rahalistest vahenditest turunduse õppimiseks; hea turunduse ja oskusliku PR eelduseks on turundusstrateegia olemasolu;
3. Koolitustegevuse edukus sõltub ka konkurentist ning sellest, kui hästi konkurente tuntakse ehk konkurentide analüüsist;
4. Õppijate hulk sõltub veel koolitusvajaduse analüüsist;
5. Koolitustegevuse edukust mõjutab ka koostöö partneritega ja omavalitsustega ning selle planeerimine ehk strateegia;
6. Nii käesolevat kui eelmist tagajärg-põhjuste jada on soovitatav täiendada ja muuta vastavalt konkreetse koolituskeskuse vajadustele.

Kokkuvõtteks

Lähtudes probleemipuu analüüsist ja tuginedes kirjandusallikatele saab täiskasvanute koolitajatele soovitada alltoodud märksõnapilve. Selles on suurema trükikirjaga tähistatud need tegevused, sotsiaalmeedia vahendid ja valdkonnad, mis on käesoleva kirjutise autori arvates esmaolulised ühele koolituskeskusele praegu..

Igal koolituskeskusel sõltuvalt aja- ning materiaalsetest ressurssidest, planeerimisoskustest ja -kogemustest, eelistustest ja paljudest muudest teguritest on valida, millistele tegevustele keskenduda kõigepealt. Kellelegi meist omandab mõni märksõna ja sellele vastav tegevus suurema tähenduse, mõnele teisele – väiksema.

Märksõnapilv

Ühtset ja ühesugust kõigile sobivat tegevusmudelit ja strateegiat ei ole. Keegi ei tule meile täna ütlema, mida teha ja kuidas teha. Eksperdid saavad osutada üksnes kõige olulisematele arengusuundadele ja tendentsidele.

Tänapäeval räägitakse üha sagedamini, et pikaajalisi arengukavasid pole mõtet teha, kuna keskkond muutub liiga kiiresti. Õppida ja tegutseda tuleb samal ajal, kohe ja korraga.

Mõndagi saame teha üheskoos, mõningaid analüüse on mõistlik teha omaette. Koolituskeskuste rahastamise küsimustes ei olnud näiteks eestlaste ja soomlaste koostöö projekti raames otstarbekas, kuna täiskasvanuhariduse rahastamise korraldus meie riikides on liiga erinev. Ülaltoodud märksõnapilves leidub mitmeid teisi akuutseid täiskasvanuharidusele olulisi teemasid ja tegevusi, kus saame teha ja oleme ka teinud edukat piiriülest koostööd.

Turun yliopisto
University of Turku

EUROPEAN UNION
EUROPEAN REGIONAL DEVELOPMENT FUND
INVESTING IN YOUR FUTURE

CENTRAL BALTIC
INTERREG IV A
PROGRAMME
2007–2013

New fruitful co-operation
and education for all

LEMON